

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe Şiirleri
(İnceleme- Gramer- Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Fatih ERBAY

Hazırlayan
Kosar Othman HAMAD
124201001014

KONYA 2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Kosar Othman Hamad		
Numarası	124201001014		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tezin Adı	Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe şiirleri (inceleme-Gramer-Sözlük)		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Kosar Othman HAMAD
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kosar Othman Hamad		
	Numarası	124201001014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Fatih ERBAY		
Tezin Adı		Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe şiirleri (inceleme-Gramer-Sözlük)		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe şiirleri (inceleme-Gramer-Sözlük) başlıklı bu çalışma 11/11/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı ve Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Yrd. Doç. Dr. Fatih Erbay

Danışman

Doç. Dr. Mustafa TOKER

Üye

Yrd. Doç. Dr. Mehmet YASTI

Üye

Doç. Dr. Sinan GÖNEN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Erol ÇÖM

Üye

ÖN SÖZ

Allah'ın hususiyetlerini ve evrenin oluşumunu vahdet-i vücud (varlığın birliği) anlayışına dayanarak manzum olarak açıklayan felsefi akıma 'tasavvuf' denir.

Tasavvuf edebiyatı, özellikle "tasavvufî halk edebiyatı" 12. yüzyılda Ahmedi Yesevî ile Türk edebiyatında yer almaya başladı. Bu edebiyatın ana konuları ise Allah'a ulaşmanın yolları, ahlak ve nefsin terbiyesidir. Yunus Emre, Anadolu'da bu alandaki ilk büyük şairlerden birisidir.

Çalışmamızda, 19. yüzyılın başarılı şair ve mutasavvıflarından biri olan Kerküklü Şeyh Abdulkâdir Talebânî'yi ele aldık. Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Abdulkâdir Talebani (Fâiz) ve Hacı Abdullah (Safi)'ın hayatları, edebî kişilikleri ve eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, iki şair arasında geçen muhavere ve Fâiz'in diğer Türkçe şiirleri transkripsiyonlu olarak yer almıştır. Metnin Arap harflerinden Latin harflerine transkripsiyonlu aktarımı yapılmıştır. Muhavereden sonra verilen diğer şiirler (1),(2),(3),... şeklinde numaralandırılarak sıralanmıştır.

Üçüncü ve son bölümde ise "Şekil Bilgisi" başlığı altında metin gramer bakımından incelenmiştir. Metinde geçen isim, zamir, sıfat, zarf, edat ve fiillere örnekler verilmiştir. Ayrıca örneklerin metinde geçtiği yerler, yani kaçınıcı şiirin kaçınıcı beyti olduğu gösterilmiştir ("1/7" gibi).

Çalışmamızdan elde ettiğimiz çıkarımları, kazanımları "Sonuç" başlığı altında bir kaç madde hâlinde belirttik. Ayrıca çalışmamızı yaparken faydalandığımız kaynakları yazdık. Çalışmamıza konu olan metinde geçen hem yabancı kökenli hem de bugünkü genel Türkçede bulunmayan, halk dilinde yaşayan bazı Türkçe kökenli kelimelerin Türkiye Türkçesinde ne anlama geldiğini göstermek amacıyla "Sözlük" bölümünü ekledik. Söz konusu kelimeleri alfabetik bir şekilde dizdik. Böylece, çalışmamızdan faydalanacak olanların, metinde geçen kelimelerin anlamına kolayca ulaşmalarını sağlamaya çalıştık. Kelimelerin kökenlerini parantez içinde gösterdik [mesela Arapça kökenli bir kelime için (Ar.) gibi]. Daha sonra kelimelerin Türkiye Türkçesindeki anlamlarını karşısında vererek tezimizi tamamladık.

Danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Fatih ERBAY'a tez boyunca yaptığı katkılardan dolayı teşekkür ederim. Ayrıca bana lisans üstü eğitim hayatım boyunca derslerimde yardım eden sayın Doç. Dr. Mustafa TOKER'e ve Doç. Dr. Ufuk D. AŞÇI'ya teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans yapmama vesile olan ve özellikle manevi desteğini esirgemeyen kıymetli Aydın MARUF'a da teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Çalışma boyunca bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren Dr. Nuri TALEBÂNİ, Dr. Haşim TÛTÛNCÛ, Şeyh Yusuf TALEBÂNİ, Husam HASRET, Behcet GAMÎN, Ceylan ÖZER ve Rawyar ABBAS'a müteşekkirim. Son olarak her konuda sabırla yardımcı olan eşim Khunaw SABER'e ve âileme desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kosar Othman Hamad		
	Numarası	124201001014		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Fatih ERBAY		
Tezin Adı	Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe şiirleri (inceleme-Gramer-Sözlük)			

ÖZET

Bu çalışmada, 19. yüzyılın başarılı tasavvuf şairlerinden Kerküklü “Şeyh Abdulkâdir Talebânî” (Fâiz) ele alınmıştır. Şairin Türkçe şiirleri, farklı kaynaklardan bir araya getirilerek dil incelemesi yapılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, Şeyh Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) hayatı, eserleri ve edebî kişiliği ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde Fâiz ile şiir atışmasına (muhavere) giren Hacı Abdullah (Sâfi) da tanıtılmıştır. İkinci bölümde, Fâiz'in Türkçe şiirleri transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Fâiz'in şiirleriyle birlikte Sâfi'nin şiirleri de -italik bir şekilde- gösterilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise Fâiz'in şiirlerinde karşılaşılan şekil bilgisi özellikleri verilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda elde edilenler “Sonuç” başlığı altında ele alınmıştır. Fâiz'in şiirlerinde bilinmeyen kelimelere ait bir “Sözlük” de çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Abdulkâdir Talebânî, Fâiz, Sâfi, Irak edebiyatı

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Kosar Othman HAMAD		
Numarası	124201001014		
Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı		
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Fatih ERBAY		
Tezin İngilizce Adı	Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe şiirleri (inceleme-Gramer-Sözlük)		

Abstract

“Sheikh Abdulkâdir Talebânî” (Fâiz) who was from Kirkuk and one of the most successful sufi poet of 19th century is examined in this study. An examination of language is made by bringing the poet’s Turkish poetries from different sources.

The study is composed of three parts. In the first part, Sheikh Abdulkâdir Talebânî (Fâiz) is tried to be introduced by handling his life, work of art and literary personality. Hacı (Hajji) Abdullah (Sâfi) who got involved in a poetry discourse with Fâiz is also introduced in this part. In the second part, Turkish poems of Fâiz are given with transcription. Along with Fâiz’s poems, Sâfi’s poems are shown as italic. In the third and latest part, form properties that are encountered in Fâiz’s poems are given. Those obtained at the end of the evaluations are handled under the title “Conclusion”. A “Dictionary” that belongs to unknown words in Fâiz’s poems is attached to the end of the study.

Key Words: Sheikh Abdulkâdir Talebânî, Fâiz, Sâfi, İraqî literature

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
B.	: Baskı
C.	: Cilt
çev.	: Çevirmen
Dey.	: Deyim
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
E.	: Edat
Far.	: Farsça
fi.	: Fiil
Fr.	: Fransızca
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazret-i
İ.	: İsim
İta.	: İtalyanca
Muh.	: Muhavere
Müz.	: Müzik
Os.	: Osmanlıca
öl.	: Ölüm Tarihi
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
S.A.V.	: Sallallahu aleyhi ve sellem

Sf.	: Sıfat
ss.	: Sayfalar
T.	: Türkçe
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK.	: Türk Dil Kurumu
TDTEA	: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi
Yay.	: Yayın evi
Yer.	: Yerli Şive
Yrd.	: Yardımcı
&.	: Ve

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
TEZ KABUL FORMU.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTARCT.....	vi
KISALTMALAR	vii
BİRİNCİ BÖLÜM -GİRİŞ.....	4
Fâiz Ve Sâfi'nin Hayatı, Edebi Kişiliği Ve Eserleri.....	4
Irak'ta Türkler	5
Yazılı Irak Türk Edebiyatı ve Kerküklü Şairler	5
Muhavere Nedir?	7
Abdulkâdir Talabani (Fâiz)	7
Hayatı.....	7
Fâiz'in edebî kişiliği	8
Üslubu ve şiir özelliği	9
Fâiz'in babası (Şeyh Abdurrahman Talebani, Hâlis).....	9
Talebanilerin Aslı ve Kadirir Tarikatı	12
FAİZ'İN AİLE ŞECERESİ	14
Fâiz'in Fıkraları	15
Talebani Tekkesi.....	19
Hacı Abdullah (Sâfi)	21
Hayatı.....	21
İKİNCİ BÖLÜM-TRANSKRİPSİYONLU METİN	24
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM-ŞEKİL BİLGİSİ	49
İSİM.....	50
Çokluk Eki	50
İyelik Ekleri	51
İSİM TAMLAMALARI	52
İSİM ÇEKİMİ.....	53
SAYI İSİMLERİ.....	57
YAPIM EKLERİ.....	58
İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ.....	58
İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ.....	58

FİLDEN İSİM YAPMA EKLERİ.....	59
FİLDEN FİİL YAPMA EKLERİ.....	59
ZAMİR.....	60
İŞARET ZAMİRLERİ.....	62
BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ.....	63
SORU ZAMİRLERİ.....	63
SIFAT.....	64
NİTELEME SIFATLARI.....	64
BELİRTME SIFATLARI.....	64
İŞARET SIFATLARI.....	64
SAYI SIFATLARI.....	65
BELİRSİZLİK SIFATLARI.....	65
SORU SIFATLARI.....	65
SIFATLARDA DERECELENDİRME.....	66
ZARF.....	66
ZAMAN ZARFLARI.....	66
YER (YÖN) ZARFLARI.....	67
MİKTAR ZARFLARI.....	67
DURUM (NASILLIK) ZARFLARI.....	67
SORU ZARFLARI.....	68
EDAT.....	68
BAĞLAMA EDATI.....	68
İŞARET EDATI.....	70
KUVVETLENDİRME EDATI.....	70
SESLENME EDATLARI.....	70
FİİL.....	70
BİLDİRME KİPLERİ.....	71
TASARLAMA KİPLERİ.....	73
Sözlük.....	75
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ.....	99

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

ABDULKADİR TALEBANİ'NİN (FAİZ) VE HACI ABDULLAH 'IN (SÂFÎ) HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

IRAK'TA TÜRKLER

Türklerin Irak'a ilk girişleri H.54 (M.674) tarihine kadar uzanır. Önceleri askeri koloni olarak Irak'ta varlık gösteren Türkler, sonraları hilâfet merkezini ve halifeyi korumakla görevlendirilmişlerdir. Türklerin Araplarla karışmadan çoğalmalarının sağlanması için de Samerrâ şehri inşa edilmiş ve böylece Türk kolonisinin korunması amaçlanmıştır. Türklerin yoğun biçimde yeni Türk dalgaları ile beslenmeleri, Tuğrul Bey'in Oğuz boylarından oluşan ordusuyla 1055'te Irak'a girmesiyle başlamıştır. Selçukluların devamı olan Zengîler, yani Musul Atabeyleri (1123-1233), Erbil Atabeyleri (1133-1232) ve Kerkük'teki Kıpçak Beyliği (12. yüzyılın ikinci yarısı) dönemlerinde Türklerin Irak'a yerleşip çoğalmaları hızlanmıştır. Moğolların Irak'a saldırması ile Türk nüfusu daha da güçlenmiştir. Bunun başlıca sebebi, Moğol ordularının artık Türkleşmeye başlamış ve tabanda en yaygın dil olarak Türkçenin konuşulmuş olmasıdır.¹

15. yüzyılın başlarında Karakoyunlu Devleti'nin resmî dilinin Türkçe olduğu ve devlet yarıklık(ferman)larının Türkçe yazıldığı tespit edilmiştir. Safevîler döneminde de Irak'taki Türklerin nüfus bakımından güçlendikleri gözleniyor. Zira bu hanedanın etnik kimliği Türk idi ve başında bulunduğu devletin altyapısını tamamen Türk olan bir kültürel doku oluşturuyordu. 16. yüzyılda Türk edebiyatını taçlandıran Fuzûlî'nin yetişmesi, Irak'ta Türkçe'nin ulaştığı seviyeyi göstermesi bakımından önemli bir kültür hadisesi kabul edilebilir. Fuzûlî'nin ortaya çıkışı, Irak'taki Türkmen kültür tarihinin yanı sıra, genel Türk edebiyatı açısından ise başlıca bir dönüm noktası sayılır. Bir süre tekrar Safevîlere geçen bölge, 1638'de Sultan 4. Murad tarafından geri alınmıştır. Bu sıralarda bölge, Anadolu'dan getirtilen Türk boylan ile beslenmiştir. Irak Türkmenleri, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, Osmanlı etkisinin altında kalarak yaşamıştır. Böylece Irak Krallığının kuruluşuna kadar Türkmen bölgeleri, Türk kültürünün sahasında kalmıştır.²

YAZILI IRAK TÜRK EDEBİYATI VE KERKÜKLÜ ŞAİRLER

Türkmenlerin, Irak'ta meydana getirdikleri yazılı edebiyat, tarih boyunca gelişerek devam etmiş ve zengin bir miras olarak, günümüze ulaşmıştır. Başlangıcından günümüze kadar gelen zaman aralığında Irak Türkmenleri, 1918 yılındaki Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, Türk dünyası ile ortak devir yaşamış, yüzyıllar boyu soydaşları ile beraber aynı kaderi paylaşmışlardır. Ancak bu tarihten sonra, Türk dünyasından koparılan Irak

---

¹ TDTEA, 1993: ss. 1-2.

² TDTEA, 1993: 2

Türkmenleri, Irak adı ile kurulan devletin vatandaşları olarak yaşamaya başlamışlardır. Bu siyasî değişim, Türkmenlerin edebiyat mahsullerini de etkilemiş ve yüzyıllar boyu beslendikleri Türk kültür pınarından koparıldıkları için de, bazı sarsıntılar geçirmişlerdir. Bu önemli tarihi değişim yüzünden, Irak Türkmen edebiyatını iki ana döneme ayırmak gerekmiştir: a) Ortak Devir Edebiyata (Başlangıcından 1918'e kadar) b) Çağdaş Edebiyat (1918-).¹

Irak'ta Türkmen edebiyatı tarihi ve özel olarak şiir sanatı aşamalı olarak henüz ilim kurallarını uygun biçimde incelenmiş değildir. Ele alınan dağınık konular ise, kıymet ifade etmeyen önemsiz bazı yazılarda ibarettir.²

Ortak dönem, başlangıcından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar süren bir dönemi kapsar. Ortak Türk edebiyatının bir parçası sayılan ve 14.-16. yüzyıllar arasında gelişen Irak Türk edebiyatının, Azerî Türkçesi'nde (veya eski Anadolu Türkçesi'nde) olduğu kabul ediliyor. Bugünkü bilgilerimize göre, Irak Türkmen edebiyatının ilk önemli temsilcisi Nesîmî (öl. 1417)'dir. Türkmen edebiyata tarihinde önemli yeri olan Nesîmî, coşkulu ve akıcı şiirleriyle, yaşadığı çağda ve kendinden sonraki dönemlerde yetişen şairlerin üzerinde etkili olmuştur. Şiir gücü ile Nesîmî 16. yüzyıla kadar, kendinden sonra yetişen şairlerin şöhretlerini gölgelemiştir.

16. yüzyılda yetişen Fuzûlî (öl. 1556) ise, Irak Türkmen edebiyatının en güçlü temsilcisi olmakla kalmamış, Türk edebiyatını taçlandıran bir zirve olmuştur. Fuzûlî'nin 16. yüzyılda ortaya çıkışı, genel Türk edebiyatı tarihi açısından da önemli bir dönüm noktası sayılır. Şöhreti, Türkçe konuşan bütün illerde yayılan Fuzûlî, Azerî Türk camiasında paylaşılamayan bir şair olarak, büyük bir kıskançlıkla sahiplenilmiştir. Doğumundan ölümüne kadarki hayatı, Irak Türklerinin kültür coğrafyası içinde geçen Fuzûlî'ye, Irak Türkmenlerinin sahip çıkması da tabii karşılanmalıdır Fuzûlî'nin Kerkük'te doğup büyüdüğü, daha sonra babası ile birlikte Bağdat dolaylarına göç ettiği yolunda Türkmen edebiyatçılarının ileri sürdüğü tezler, edebiyat dünyasında henüz kabul görmemekle beraber, bir kültür vakıası olarak onun Irak Türklüğünün bağrında yetişen bir değer olduğu da inkâr edilemez.

16. yüzyılda yetişen ve tezkiresi ile ünlü olan Ahdî (öl. 1598), Bağdatlı Ruhî (öl. 1605), Nevres-i Kadim (öl. 1762), Nevrûzî (öl. 1795), Bedrî (1743-1821), Erbilli Garibî

---

¹ TDTEA, 1993: ss. 7-8.

² Terzibaşı, Kerkükli Fâiz-1.C. 3.

(1756-1817), Esad (öl. 1833), Halis (1797-1858/9), Hakî (öl. 1859); halk şairleri olarak Haydaroğlu, Şeyhoğlu ve Nevres-i Salis Irak Türk edebiyatının tanınmış temsilcileridir. 19. yüzyılda daha güçlü bir edebî kuşağın yetiştiğini görüyoruz. Bunların arasında nesri ile de ilgi çeken Safî (1809-1897), hiciv alanında ün yapan Şeyh Rıza (1832-1909), Urfî (1832-1891). Özellikle divan edebiyatının klasik mahsullerine yaklaşan başarılı şiiirleri ile **Fâiz** (1834-1897), bu kuşağın en güçlü şairi olarak önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bu dönemin şairlerinden Kabil (1834-1909) ve Tabiboğlu (1836-1906) ilgi çeken isimlerdir.

MUHAVERE NEDİR?

Sözlüklerde “iki kişinin (karşılıklı) konuşması”¹ ve “söyleşi” (Parlatır, 2006: 1119) şeklinde yer alan muhavere kelimesi edebiyatta “iki kişinin veya şairin karşılıklı şiir söylemeleri” anlamına gelmektedir. Muhavere, birbirlerine şiirler söyleyen, birbirleriyle şiirlerle konuşan şairler arasında olabileceği gibi rind ve zâhid gibi klasik Türk edebiyatının şahsiyetleri arasında da olabilir.

Çalışmamıza konu olan muhavere ise Kerküklü iki şair olan Fâiz ve Sâfî’ye aittir. Fâiz ve Sâfî, 19. yüzyılda Kerkük’te yaşamış iki büyük şairdir. Bu iki şairin Kerkük’te katıldıkları bir şiir meclisinde şiir söyleyerek atışmaları daha sonra yazıya geçirilerek günümüze ulaşmıştır.

ABDULKÂDİR TALABÂNÎ (FÂİZ) 1834 – 1899 (H.1250 – 1315)

HAYATI

Abdulkâdir Talabani (Fâiz), Şeyh Abdurrahman Hâlis’in ikinci oğludur. Kendisi gibi şair olan kardeşi Şeyh Rıza’dan dört yaş büyüktür². Abdulkâdir Talabani,1834 (H. 1250)’te Kerkük’te doğmuştur. 65 yıllık hayatının tamamını Kerkük’te geçirerek 1899 (H.1315) yılında vefat etmiştir³. Fâiz’in Üç kardeşi var: Ali, Rıza ve Abdulvahid⁴. Asıl adı Abdulkâdir olup Fâiz mahlasıyla şiirler yazmıştır⁵. Abdulkâdir Talabani, medrese eğitiminin tamamını doğum yeri olan Kerkük’te tamamlamıştır. Medrese tahsili sırasında Kürtçe ile birlikte, dinî ilimlerin yanında Arapça, Türkçe ve Farsça dillerini öğrenmiş ve bu dillerin edebiyatlarını da

¹ Devellioğlu, Lügat, 2008: s. 670.

² Şeyh Muhammed-i Hal - Aşna, 2003: s. 223

³ Terzibaşı, şeyh reza-i kerküki u Türkçe şiirleri, 2011b: 20

⁴ Binemale-i zanyaran, Abdulkerimi Muderris, s. 455

⁵ Terzibaşı, 1968b: 84

eğitimini olarak almıştır. Şiirleri değerlendirildiğinde Abdulkâdir Talabanî'nin bu dillerin edebiyatlarını kavramış bir Şair olduğu anlaşılmaktadır. Onun hayatı Kerkük'te sade bir Şekilde geğerek yine doğduğu topraklarda sona ermiştir.

Abdulkâdir Talabani, dindar bir karaktere sahiptir. Ata Terzibaşı “Kerküklü Şairler” adlı eserinde onun için “her gün beş vakit namazını cemaatle kıldıktan sonra tekkedeki odasına çekilir, tek başına kalarak günlerini ibadetle, fırsat buldukça da edebiyatla ilgilenerak geğirirdi” yazmaktadır¹. Fâiz'in şu beyti onun karakterini tespit etmek için önemlidir:

Ne kesb-i mal için sa'yu ne câha rağbetim vardır

*Kanaat çok yaşasın sâyesinde rahatım vardır.*²

Bütün mr boyunca dünya nimetlerine bir değer vermediği kesin olarak bilinmektedir. Bu bakımdan babasının yrdğu doğru yoldan bir an için bile ayrıldığı görülmemiştir. O, bu hâlini ta çocuklukta beri devam ettiren sevimli bir Őahsiyettir³. Abdulkâdir'in 3 çocuğu vardı: Şeyh Feyzllah, Şeyh İzzeddin ve Şeyh Nuri.⁴

FÂİZ'İN EDEBİ KİŞİLİğİ

Irak'ta Türkçe Şiir yazan birinci sınıf Şairlerden sayılan Fâiz bu ülkede Fuzuli'den sonra gelen değerli bir Şair olarak gösterilebilir. Fuzuli'yi Kerküklü saymayanlar Fâiz'i (Kerkük'n Fuzulisi) diye tanımlamada haklıdırlar. Ne var ki Fuzuli tasavvuf Őiirine zen gösteren zahid bir Şair olduğu hâle Fâiz, Şiiri ve kişiliği ile mutasavvıf bir Şair olarak değerlendirilebilir.

Irak Türkmenleri arasında yetişen ve Şiir alanında kendilerini herkese kabul ettiren Nesimi, Kusi, ve Ruhi gibi büyük Şairler yanında Fâiz, canlı ve çekici eserleri ile okuyucuların dikkatı çekmiştir.⁵ Fâiz düşünce ve görüşlerini tasavvuf çerçevesinde sistemli bir Şekilde işlemiştir. Őiirlerdeki tasavvuf kavramlar, özel bilgiye sahip olan kişiler tarafından değerlendirilebilir. Böylece Fâiz Şiirleriyle hem tasavvufi aşktan anlayan insanlara

¹ Terzibaşı, 2.C 1968b: ss. 85-89.

² Terzibaşı, Kerkükli Fâiz, 3.C. 21.

³ Terzibaşı, Kerkük Şairleri 2.C. 1968b: ss. 85-89.

⁴ Abdulkerimi Muderris, Binemalei Zanyaran: s.457.

⁵ Aslen Kürt olan Fâiz, Türkmenlerle arası çok iyi olup tekkede millet ve ırka bakmadan ibadetlerine devam etmişler.

seslenmekte hem de beşeri aşk edebiyatından zevk alan meraklı insanları duygulandırmaktadır. Fâiz'in tuttuğu edebi yolu kolay bulmayan öteki yerli şairlerimiz bu üslupla şaheser vasıfta şiirler yazamadıklarından onunla pek rekabet edememişlerdir.

Sâfi, Kabil, Yakubağa, Şeyh Rıza ve hatta babası Şeyh Halis gibi çağdaş meslektaşları her ne kadar sanatlarında mahir üstatlar olarak görünmüşlerse de şiirleri Fâiz'inki kadar düşündürücü değildir. Divan edebiyatından az çok anlayan kişiler onun şiirlerini tekrar tekrar okumaktan bıkmaz. Ahenkli ve zevkli olan şiirleri kolaylıkla ve seve seve ezberler. Defalarca okuduktan sonra bunların asıl tadına doymaya başlar. İnsan onun şiirlerini okurken konu ve hadiselerin içinde yaşıyormuş gibi hisseder. Fâiz'in bu şekilde canlandığı suretler, Fuzuli hariç Türkmen şairleri aynı ruhu verememişlerdir. Onların tasvirleri daha çok rüya âleminde gördükleri hayal şekliyle yansıdıkları hâlde Fâiz eserlerini gerçek ve canlı olaylar hâlinde göstermiştir.¹

ÜSLUBU VE ŞİİR ÖZELLİĞİ

Fâiz'in çok parlak ve şahane olan şiiri her bakımdan kusursuz ve pürüzsüz olup dil hatalarından uzaktır. Üslubu eski edebiyat tenkitçilerin sıralamasına göre süslü üslup sayılırsa da bunu konuyla ilgili görerek tasavvufî bir üslup olarak kabul edilir. Bu üslup sofizm ve sembolizm akımlarını yansıtır.

İnce zevklere uygun biçimde seçtiği sözleri şifreli olarak mecaz ile klasik kuralları içinde kullanıp daha çok din çerçevesinde belirli bir yol izlemiştir. Fâiz görünüşte tıpkı klasik şairler gibi akıl, hayal ve şuur arasında denge kurmaya çalışır. Ama aslında mutasavvıf bir şair olarak hayale dayanan Allah'a vardırıran yollara değer verir. Her nasılsa onun ruhu tesir altında yazıldığı intiba'ını veren şiirleri genellikle akl-ı selime aykırı düşmemektedir. Ortaya attığı fikirler birbirine sıkı ve sağlam biçimde bağlanmıştır. Şiirlerinde zengin söz ve ifadeler dolgun mazmunlarla dengelidir. O, ne kelime ve cümleyi mânâdan üstün tutmaya ne de mânânın şekilden farklı gösterir. İkisinin de tam hakkını verir. Sanki elinde tuttuğu terazinin sağ tarafına koyduğu anlamı sol tarafına bıraktığı söz dizisiyle tartarak denkleştirir.²

FÂİZ'İN BABASI (ŞEYH ABDURRAHMAN TALEBANİ, HÂLİS)

Şeyh Abdurrahman Halis, hicri 1257 yılında vefat eden şeyh Ahmedi Taleban'ın büyük oğlu olup, hicri 1212, miladi 1797 yılında Kerkük'e bağlı Çemçemal'ın Kırh köyünde dünyaya

¹ Terzibaşı, Kerküklü Fâiz, 2.C. s. 106

² Terzibaşı, Kerküklü Fâiz, 1.C. ss. 98-104

gelmiştir. İlk tahsilini Taleban¹ köyündeki tekkede, babasının yanında yapmıştır. Sonra da öğrenimini sürdürmek için Süleymaniye ve Kerkük'e gitmiştir.² Halis Kadiri tarikatındaki en şöhretli şeyhlerden birisi olarak kabul edilmiştir.³ Şeyh Ahmed⁴, Halis'in babası, Molla Mahmud Zengene'nin oğludur. Abdurrahman Talebani atasından aldığı Kadiri tarikatına devam etmiş, Abdulkâdir-i Geylani yolunu bırakmayıp ancak Allah için gücünü sarfetmeyi tercih etmiştir. Şiirlerinde 'Halisen Lillah' mahlasını kullanmış ve 'Halis' lakabını almıştır.⁵ Talebani aşiretine mensup olduğu için bu lakabı taşımıştır.⁶ Talebaniler Kerkük ve Süleymaniye'de yaşayan bir aşirettir.⁷ Onlar aslen Kakesur bölgesindedirler. Ataları Irak-Kürdistan bölgesine gidip yerleşmişlerdir.⁸ Osmanlı dönemine ait bir kaynağa göre bu aşiret 1905'te nüfusu 1.670 olan Karatepe bölgesinde yaşamışlardır.⁹ Halis İlk tahsilini yaptıktan sonra Süleymaniye'li meşhur Kak Ahmedî Şeyh ile birlikte medrese tahsiline başlamışlardır.¹⁰

Ondan sonra kendisini daha da geliştirmek için Bağdat'a gidip Molla Abdurrahman Rojbeyani'nin yanında okumaya devam etmiştir. O sıralar, daha 19 yaşındayken, Abdulkâdir Geylani menkıbelerini ihtiva eden "Bihcet El-esrar" kitabını Arapçadan Türkçeye çevirmiştir. Bu da Halis'in, o yaşta ana dili haricinde, Türkçe ve Arapçayı da çok iyi bir şekilde kavradığını kanıtlamaktadır.¹¹ Şeyh Halis hicri 1275 (miladi 1859) yılında vefat eder ve Talebani tekkesinde toprağa verilir.¹²

Halis'in dört oğlu var: Ali, Abdukadir, Rıza ve Abdolvâhid.

Molla Mahmud'un Zengene lakabı taşıdığına rağmen, Şeyh Rıza tarafından yazılmış olan aşağıdaki Farsça şiire göre Talebaniler Zengene değil.¹³

¹ Taleban köyü, Kırh köyünün karşısındadır. Bu iki köy birbirine çok yakındır.

² Nuri Talebani, Karwan dergisi: S. 70- 1988: s. 21.

³ Abas İzzavi, Aşair Al'İrak, <http://www.alwarraq.com>

⁴ Terzibaşı, Kerküklü Fâiz, 2.C. s. 155

⁵ Nuri Talebani: Cezbe-i İşıq, s. 10

⁶ Aşiretin atası olan Şeyh Mahmud hayatının son yıllarını Çemçemal'in "Talebani" köyünde geçirmiştir. Bu aşiret lakabı da bundan kaynaklanmıştır. (Talebani, Talebanlı demektir).

⁷ Mukarrem Talebani, Şex Rezai Talebani, 2010b, s. 16

⁸ Kamus aşair Al-İraki, Şex Ahmadilamiri Annasri, s. 399

⁹ Dr. Sinan Marufoğlu, Osmanlı döneminde Kuzey Irak, s. 120.

¹⁰ Mihemed Salih İbrahimi, Zanayani Kurd, s. 91

¹¹ Nuri Talebani, Cezbe-i İşıq, s. 11.

¹² Ahmed Takane, Şairan-i Kurdistani Başwr, s. 37.

¹³ Kürt Dili Akademisi dergisi, S. 31, Dr. Nuri Talebani, s. 14.

عبدالرحمن طالبانی	مشهور جهان به غوث ثانی
هرسه ولی اند و قطب اقطاب	محمودش جد و احمدش باب
هرچند به زنگنه است مشهور	محمودش مرید پیر لاهور
از گلین باغ (کاکهسوری)	در وصل و نسب گلی است سوری

Türkçe açıklaması:

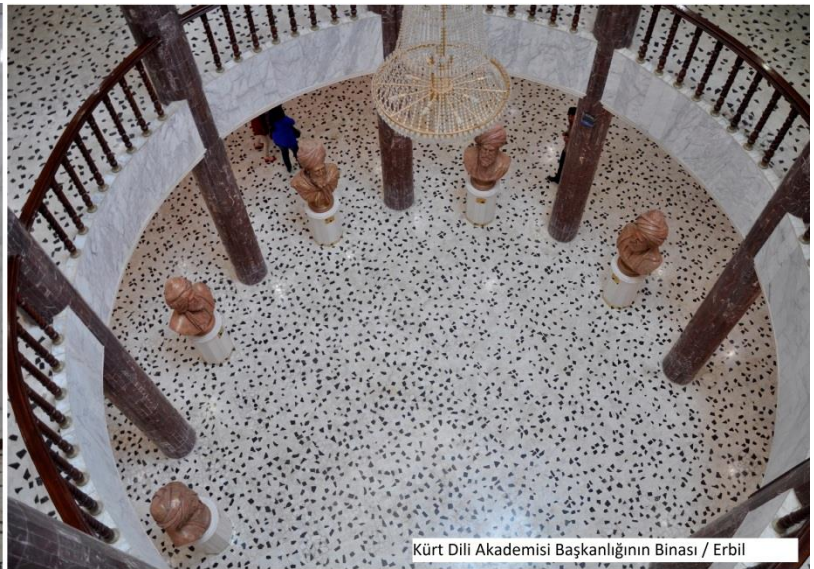
Abdurrahman Talebani (gavs-i sani) olarak meşhurdur

Dedesi Mahmud, Babası Ahmed. Üçü de veli ve ulu

Mahmud Pir Lahur'un müridi, oysa Zengene derler ona

Ama aslı ve soyu, (kakesur) bahçesindeki bir çiçekten gelmektedir.

Kakesur, İran'ın Bokan iline bağlı bir bölgedir. Burası Bokan Kürtlerinin yaşadığı bir bölgedir.¹ Şeyh Rıza Talebani'nin heykeli Erbil'de Kürt Dili Akademisi Başkanlığı'ndadır ve burada ona ait bir şiir asılı durmaktadır.²

¹ Ako Qubadi, Etnodemografya-i Kurdistan, s. 58.

² Kürt Dili Akademisi Başkanlığında 5 şairin anıtı ve şiiri vardır. Şeyh Rıza bu 5 şairden biridir.

TALEBÂNİLERİN ASLI VE KADİRÎ TARİKATI

Şeyh Mahmud, Simail Han Zengene'nin damadı olduğundan ve bir süre Zengene köylerinde imam hatip olarak kaldığından dolayı aynı lakabı taşımıştır.¹ Dolayısıyla Talebanilerin anne tarafından Zengene nesebi ile bağı vardır. Dr. Nuri Talebani (Kürt Dili Akademisi Başkanı), bu âilenin bir torunu olarak bunu görüşü savunarak, Talebani nesebinin Zengene ile ilgisi olmadığını söyler.²

Talebaniler Bokan bölgesinde yaşamışlardır. Ama Safeviler, Talebani aşiretinin atasını zorla Alevi yapmak isteyince, Talebaniler bunu kabul etmeyip Süleymaniye'ye bağlı Karadağ bölgesine göç etmişlerdir. Şeyh Halis'in dedesi Molla Mahmud Zengene Karadağ'da doğmuştur. Okumak ve öğrenmek için bir sürü yer gezmiştir. Sonra Çemçemal'e bağlı olan Kırın ve Taleban köylerine demir atmıştır. Molla Mahmut ya da Şeyh Mahmut dine hizmet etmesinin yanında tarımla ilgilenmiştir. Molla Mahmud Kadirî Tarikatını, Abdulkâdir Geylani'nin torunu olan Şeyh Ahmedî Hindi Lahuri'den devralmıştır.³ Rivayetlere göre bir sıcak yaz günü, Şeyh Mahmut bostandayken, üç adam yanına gitmiş. Şeyh de onlara güzel bir misafirperverlik örneği göstererek soğuk su ve meyve ikram etmiş. Misafirlerinden biri Şeyh Ahmedî Lahuri Hindi tarikatına bağlı olup diğer iki adam ise kendisinin dervişiymiş. Onlar Abdulkâdir Geylani'nin mezarını ziyaret etmek üzere Bağdat'a gitmek istemişler. Dolayısıyla Şeyh Ahmedî Hindi Kadiri tarikatını Şeyh Mahmut'a öğretmek isteyerek kendisini bu tarikata davet etmiş. Şeyh Mahmut da teklifi kabul edip samimi bir şekilde irşada başlamış. Şeyh Ahmedî Lahuri Hindi iki dervîşi ile Bağdat'a yol almış ve tam altı ay sonra geri dönmüş. Bir bakmış ki Şeyh Mahmut Kadiri tarikatına çok önem vermiş, Allah'a yaklaşmak ve Allah rızasını kazanmak için elinden geleni yapmış. Üstelik etrafında bir sürü mürit toplamış. O esnada Şeyh Ahmedî Hindi "Allah'a çok şükür" demiş. Daha sonra Şeyh Ahmedî Hindi Surdaş'a yol almış. Yanındaki iki dervîş Şeyh Mahmut'u kıskanmış ve bu mevki kendilerine layık görmedi diye Şeyh Ahmedî Hindi'yi öldürmüşler. Bir gece Şeyh Mahmut'un rüyasına gelen Şeyh Ahmet "Yardım edin! Bu iki adam beni öldürdüler." diye bağırır. Şeyh Mahmut uyanmış ve hemen müritleri ile Surdaş'a koşmuş. Rüyasındaki gibi Şeyh Ahmedî Hindi öldürülüp saman ve otlar dolu bir yere atılmış. Molla Mahmut ve müritleri Şeyh Ahmedî Hindi'nin cenazesini

¹ Abdulkerimi Muderris, Binemale-i zanayan kitabında, 437 sayfasında, Şeyh Mahmut'un babası olan Yusuf AĞA ile ilgili böyle yazmış: Yusuf AĞA zamanında osmanlı devriye memuru imiş. Sonra istifa edip Zengene aşiretine giderek yaşamına devam etmiş. Evlendikten sonra Mahmut adlı bir oğlu olmuş.

² Dr. Nuri Talebani, Fâiz'in büyük ağabeyi olan Şeyh Ali'nin torunudur.

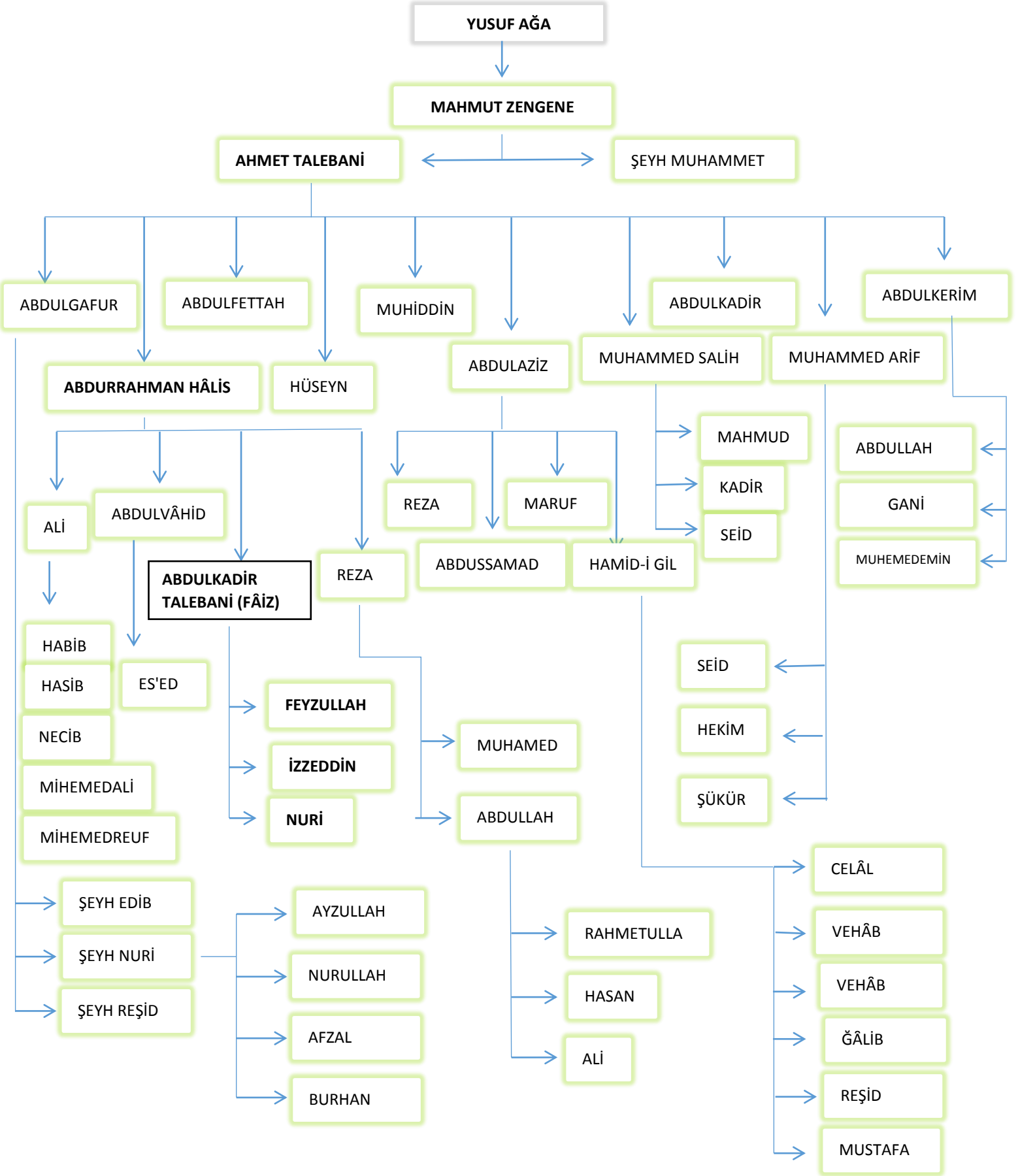
³ Dr.Nuri Talebani, Kürt Dili Akademisi Başkanı (Derleme)

dinimize uygun bir şekilde toprağa vermişler. Bu mezar hâla Surdaş'tadır ve ziyaretçileri bulunmaktadır.¹

---

¹ Abdulkerimi Muderris, Binemale-i Zanyaran, s. 438.

FAİZİN AİLE ŞECERESİ

FÂİZ'İN FIKRALARI

Fâiz hakkında anlatılan menkıbe şeklinde bir takım hikâyeler yanında edebî fıkralar da vardır. Her iki çeşitten de birer örneğini veriyoruz:

Rivayete göre Fâiz, buluş çağına erdiği bir sırada giymiş olduğu zıbının fazlaca eski ve dizden yırtık olduğunu annesine anlatarak yeni bir zıbın için babasına yalvarmasını ister. Annesi ise oğluna, babasının meclisine gidip orda zıbının yırtık yanını gösterircesine oturmasını tavsiye eder. Fâiz de öyle yapar. Anlayışlı baba durumu sezince, oğlum der: İnsanın değer ve şerefi yeni elbise giymekle artmaz. İnsanın gerçek kıymeti ancak ve ancak asalet, ilim ve ahlakıyla ölçülür. Sana Şeyh Abdurrahman'ın oğlu olmak şerefi yetmez mi? Fâiz, sesini çıkarmadan acısını içine atarak babasının yanından ayrılır. Şefkatli baba bu defa coşkun gönlünün yüce alevine dayanamayarak oğlunu çağırır ve istediği pahalı bir kumaştan kendisine bir zıbın diktirmek ister. Zıbının tamamlandığı gün eski geleneğe göre, Fâiz terzi dükkânına gidip yeni zıbını giyer. Sonra da eve döner. Yolda jandarmalar tarafından zorla götürülen bir şahsın yanına yaklaşarak derdini sorar. Adamcağız, azıcık borcunu ödememek yüzünden hapse götürülür. Çoluk çocuğu sefil ve perişan kalacağından zavallının acıklı hâline dayanamayan Fâiz, giymiş olduğu yeni zıbını çıkararak borcunu ödemek üzere satması için adama verir. Kendisi ise tekrar eski zıbınını giyerek babasının yanına gider. Oğlunun yine eski zıbınını giydiğini gören babası, yeni dikilmiş zıbınını neden terziden almadığını sorar. O da meseleyi tafsilatıyla babasına anlatır. Oğlunun bu fedakâr davranışına içinden sevinen Şeyh Abdurrahman, onu bağrına basar ve elinden öper. Garip bir tesadüf olarak bir gün sonra şeyhin müritlerinden biri elinde aynı zıbın olduğunu hâlde tekkeye gelir. "Yâ Şeyh, dün çarşıda satılmakta olan bu zıbını aldım. Ufak bir armağan olsun diye Abdulkâdir için lütf edip kabul buyurmanızı diliyorum" der. Şeyh Abdurrahman zıbını alarak Fâiz'e bakar, "Oğlum" der, Allah'ın yoluna veren yoksul kalmaz".¹

Fâiz'e dair bunun gibi birçok hikâyeye ve fıkralar anlatılmakla beraber edebî mahiyeti itibarı ile değerli olan bir fıkrayı da burada vermek istiyoruz:

Fâiz henüz gençlik çağındayken bir gün Kerkük'te bir kahvehanenin önünden geçerken santur çaldığını duyar ve oturarak dinlemeye başlar. Durumu öğrenen babası fazlasıyla müteessir olduğundan oğlunu azarladığında Fâiz fevri olarak şu beyti okur:

Mazhar-ı lutf-ı ilahî olmak istersen eğer

1 Ata Terzibaşı-Kerkük Şairleri, 2.C. 85.

Bî-tekellîf bas kadem Musa gibi sen–Tur’a gel

Burada (sen Tura gel) sözündeki cinastan hoşlanan babası, bu güzel cevap karşısında bir diyecek bulamayıp oğlunu bağışlar¹.

Kerküklü şairler arasında önemli bir yere sahip olan Fâiz, Türk edebiyatı tarihinde layık olduğu yeri henüz alamamıştır. Fâiz, genç yaşlarından itibaren şiir söylemeye başlamıştır. Birçok parlak manzumeler yazmıştır. Şiirleri sade ve özenlidir. Irak Türkmen edebiyatı içerisinde Türkçe şiirin en güzel örneklerini veren Fâiz, şiirlerinde halk ağzından kelimelere de yer vermiştir. Bu durum Fâiz’in içinde yaşadığı toplumun duygularını okşamıştır. Özellikle Irak Türkmen halk edebiyatına örnek olabilecek manileri (hoyrat) büyük bir önem taşır.²

Fâiz’in şiirleri, daha çok tasavvuf ve sevgiyi konu edinir. Onun şiirlerinde hicive rastlanmaz. Abdulkâdir Talabani’nin dili, kardeşi Şeyh Rıza’dan tamamen farklıdır. Şeyh Yusuf Talebani ile yaptığımız derlemede "Şeyh Rıza kadar Şeyh Fâiz tanınıyor mudur?" sorusunu sorunca, Şeyh Yusuf gülererek: "Hayır! Onun kadar Şeyh Fâiz’i tanımıyorlar tabiki. Rıza hicivleri ile herkese saldırmış. Büyük mevkiye sahip olanlar da dahil. Fâiz ise daha çok kapalı bir odada okumuş ya da ibadetini yapmış" diye cevap verir.³

Bu iki kardeşin edebiyatta iki ayrı dünyaya sahip oldukları bu olayda daha net bir şekilde görülmektedir. Bir gün Fâiz bir şiir yazmak isteyip birinci mısrayı şöyle yazar:

Mey o mey, saki o saki, halet o halet değil

Ama bir türlü devamını getiremiyor ve kardeşi Rıza’dan yardım istiyor. Rıza da devamını kendi tarzına göre şöyle tamamlıyor:

G.t o g.t, tifrik o tifrik, alet o alet değil. (tifrik=tükürük)

Fâiz bunu duyunca, sinirlenip yanındaki ibriği Rıza’ya atıyor ve kafasını kırıyor.⁴ İçerden Şeyh Ali ‘Ne oldu’ diye bağırıyor. Rıza da kafasını tutarak Kürtçe bir mısra ile cevap veriyor:

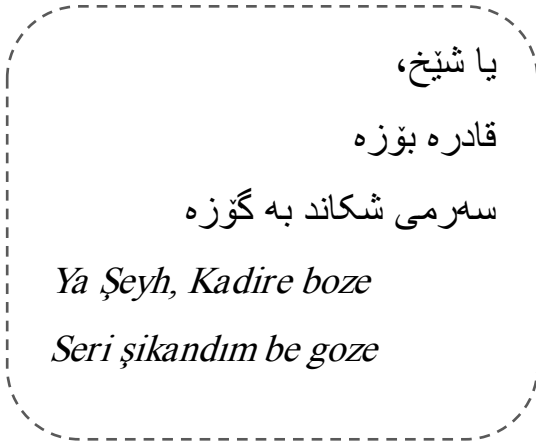
---

1 Şeyh Muhammed Husameddin Omer, El Enfasürrahmaniye, الانفاس الرحمانية, s. 252.

2 Terzibaşı, 1956: s. 112.

3 Şeyh Yusuf Talebani ile yaptığımız derleme.

4 Muhamedi Xal & Umed Aşna, Diwani Şex Reza Talbani, s. 23.

TÜRKÇE AÇIKLAMASI:

Ya Şeyh! Boz olan Kadir

Su şişesiyle kafamı kırdı (boz – deli).¹

Bu farkı Şeyh Rıza'nın çok fazla gezmesi, Fâiz'in ise bütün hayatını Kerkük'te tekke yakınlarında geçirmesine bağlayabiliriz. Fâiz'in kardeşi Şeyh Rıza, Irak'taki çoğu şehirleri gezmiş (Suriye, Mısır, Arabistan, Türkiye) bazılarında yaşamıştır. İster istemez yabancı kültür Rıza'nın edebî kişiliği üzerinde etki bırakmıştır.²

1275 hicri yılda Fâiz ve Şeyh Rıza'nın babası, Şeyh Abdurrahman, 63 yaşındayken vefat etti. Yerine büyük oğlu Şeyh Ali tekkeye bakıp dervişlerinin masraflarına sade bir hayat geçirilebilecek şekilde karşılıyordu. Kerkük'e yeni dönen Şeyh Rıza, tekke hayatından çıkıp bir şair olarak yaşamak istemekteydi. Büyük kardeşi Şeyh Ali, bunu kabul etmeyince Şeyh Rıza Koysancak'a gider. Fâiz ise hep tekkede kalmayı ve tasavvuf hayatına devam etmeyi tercih eder. Bu olaydan da iki kardeşin farklı düşündükleri görülmektedir.³

Çağdaşı bulunan şairimizden Sâfî ile aralarında bir güzel bahane edilerek yazdıkları karşılıklı manzumeleri zevkle okunan şiirler arasında yer almıştır. Bu güzel manzumeler hem kaside şeklinde (her beyit kafiyeli olarak), hem musammat tarzında (her beyit dört kısma bölünebildiği için ayrıca her beyitte üç kafiye vardır) mevcut olup divan edebiyatının en zor tarzı ile yapılmıştır. Bundan başka Fâiz, büyük şair Nefî'nin meşhur rubaisine nazire olarak yazdığı canlı bahariyesinde yerli görünüş ile büyük bir başarı sağlamıştır. Bunda tasavvuf

¹ Ahmed Takane, Kalaşairi Xorhelati Nawerast, 2Ba. s. 49.

² Terzibaşı, ss. 87-88.

³ Dr. Nuri Talebani (Derleme).

aşkıını mecaz yoluyla ifade etmiştir. Kendisinden sonra gelen birçok Kerküklü divan şairi üzerinde tesiri görüldüğü gibi Türk kültürünü öğrenerek sonrasında gelen Kürt şairleri üzerinde de derin tesirler bırakmıştır. Bu arada aslen Süleymaniyeli olup bir süre Kerkük'te yaşamış bulunan Ali Bapir, yazdığı manzumelerin birçoğunda Fâiz'in Türkçe şiirlerinden alıntılar yapmıştır. Nitekim bir şiirinde geçen:

که من رند و قهلهندهرم مەشرەبی فەرقی نییه دەنگی
و ههکـ و یهک وایه لام کاسەیی لەت و جامجم دنیا

Ke min rind-u kalenderim meşrebim ferki niye dengê

Weku yek wâye lâm kâsey let-u cacımdunya

Fâizin beyti:

Şikeste kâsemi cam-ı Ceme vermem ki kâsemde

Ta 'âm-ı emn ü âsâyiş gibi bir nimetim vardır

Ali Bapir beyti (Kürtçe):

به شهو وەختی ئەنووم تاتای خەمی پر چینی ئەگریجەت
له چاوی ئەشکبارمدا هەموو تاییکی ماریکە

Be şew wextê enûm tâtây xemî prçîni egrîcet

Le ça wieşk-barımdâhemûta yîkimarî ke

FÂİZ'İN BEYTİ:

Şebde pisterde gamı zülfünle yok asayışım

Göz yumunca çeşmime bin ejdeha temsil olur

Burada görüleceği üzere Ali Bapir, Fâiz'in beytinden alıntı yapmıştır.¹ Fâiz'in şiirlerinde göze çarpan insanın güzelini sevmek ve gerçekte platonik temiz bir aşkın akseden belirtisinden başka birşey değildir.

TALEBANİ TEKKESİ

Talebani Tekkesi, Büyük tekke, Tekye-i gevre (تهكیهی گوره) ve Şeyh Cemil Tekkesi isimlerle tanınan bir tasavvufun beşiğidir. Bu ibadetgahın tarihi 300 yıla kadar dayanmaktadır.² Mahmud Zengene, Şeyh Halis'in babası bu tekkeyi inşa edip dervişleri ile ibadetini yapar ve kendi vasiyeti üzere orada gömülür. Oğlu Şeyh Ahmedî Taleban, namaz kılmak için mezarın etrafında daha sağlam bir oda ve dehliz inşa eder. Şeyh Ahmed'in vefatından sonra, Fâiz'in babası olan Şeyh Abdurrahman Halis (1789M-1261H) yılına Sultan Abdulmecit kararıyla Talebani tekkesini yenileyip bir minare inşa eder. Ondan sonra bu tekke resmi belgelerde daha çok Mecidiye camii olarak geçmiştir. Halis'in talebeleri, toprağı kazarak (Hasa³) nehrinden tekkeye su temin eder.⁴

1336 Hicri yılında bir patlamadan dolayı tekkenin minaresi zarar görür. Minarenin patlamadan sonraki görünüşü herkesi şaşırtıyordu. Şeyh Cemil'in oğlu olan Hacı Şeyh Ali döneminde patlamanın tam 56 yıl sonrasında, eski minare kaldırılıp yerine yeni bir minare dikilir.⁵

Talebani Tekkesi Kerkük'ün bir tasavvuf merkezi gibi yönetilip günümüze ulaşmıştır. Bugün de devam etmektedir.⁶

Bu tekke irşat ve eğitim konusunda çok önemli bir aşamada olup şimdi bile devam etmektedir. Ayrıca Kerkük dışındaki şehirlerde ve yurt dışında Talebani tekkesine bağlı olan tekke ve kültür merkezleri vardır.⁷

TALEBÂNİ TEKKESİ / KERKÜK

---

¹ Hilmi, s. 132

² Dr. Nuri Talebani, Medinet Kerkük: s.75.

³ Hasa ya da Xasa nehri Kerkük'te olup, Talebani Tekkesinden yaklaşık 2 kilometre uzaktadır.

⁴ Mukarrem Talebani, Şex Rezai Talebani: s.32.

⁵ Abdulkerim Muderris, Binemalei Zanyaran: s. 76.

⁶ Bu tezi hazırlarken Talebani Tekkesine gidip Halis'in torunlarından biri, Şeyh Yusuf Talebani'den, Fâiz ve âilesi hakkında bilgi aldık.

⁷ Mihemed Ali Qeredâğı, Hewiye Kerkuk: s. 62.

TELEBANI TEKKESI -2015- KERKUK

TEKKENIN MINARESI - KERKUK

HACI ABDULLAH (SÂFÎ) 1825-1898 (H. 1224 – 1316)

HAYATI

Sâfi, eserleriyle tanınmış Kerküklü divan şairlerinden biridir. Şiirde üstat olduğu kadar, nesirde de mümtaz bir kalem sahibidir. Hicretin 1224'üncü yılında (1825) Kerkük'te Kale-Meydan mahallesinde doğmuştur. Babası Molla Derviş diye bilinen Muhammed Efendi, zamanının ileri gelen âlimlerden imiş. İlk tahsilini mahalle mekteplerinde bitiren Sâfi, bir aralık tarih, coğrafya ve mantık gibi bazı dersleri de ilmini ilerletmiş ve sonradan ticarete atılmıştır. Aynı zamanda boş vakitlerini edebiyata hasr ederek şiir sanatıyla uğraşmış ve bu sahada büyük bir başarı sağlamıştır.

Babasından kendisine kalan Duaguyluk beratını yenilemek üzere bir ara İstanbul'a giden şair, orada sekiz yıl kalmıştır. Sâfi İstanbul'da bulunurken enteresan bir iftiraya uğramış. Beraberce yaşadığı Vaiz lakabıyla tanılan bir hemşehrisi kendi kendini boğazından yaralayarak dilsiz gibi el işaretlerle bu meselede Sâfi'yi ittiham etmiş. Kerküklü şair Muhammed Mihri başta olmak üzere Sâfi'yi tanıyan birçok kimsenin tanzim ettiği tezkiye mazbatasını ve müşteki de ifadesini değiştirerek töhmet ettiği esnada bunalım geçirdiğini söylemesi üzerine Sâfi, bu durumdan güçlkle kurtulmuştur. Şair bu olayı güzel bir dille üç bin beyitlik bir eser halinde ve iftira-name adı altında kaleme almıştır.

Bu meseleden sonra Kerkük'e dönen Sâfi bir müddet kâtiplik vazifesinde bulunarak bir ara, Kerkük'e bağlı Şivan ve Karatepe nahiyelerinde müdürlük yapmıştır. Son olarak da Tuzhurmatu emlak hümayun muavinliğine alınmıştır. Bu vazifedeiken 1311 hicri yılında fena bir hâlde ayaklarından romatizmaya tutularak, altı yıl kadar bu hastalığın tesiriyle yatağa düşmüştür. Nihayet 1316 Hicri yılında gözlerini hayata yummuştur. Vefatına çağdaşı bulunan Kerküklü şair Kabil şu iki beyti tarih düşürmüştür:

Mahzeni fazl ü hüner Sâfi-i Pakize siyer

Kavset-i alemi terk etti visale yetti

Çar tekbir ile menkut bu tarihi dedim

Pir-i ferhunde-i etfal-i maarif gitti

Sâfi, temiz kalpli, yüksek değerli olgun bir insan olup, Hicaz'a gitmiş gönülden hacı olmuştu.

EDEBÎ KİŞİLİĞİ:

Sâfi Türkçe ve Farsçada şiirin güzel örneklerini vermiş bir şairdir. Nesiri ise nazmdan daha üstün sayılabilir. Kullandığı üslup sade ve temizdir. Kendinden önce gelenleri taklit etmekten çekinmiş olan Safi, edebî hayatımızda az çok yeni bir çığır açmaya muvaffak olmuş ilk yazardır. Nesirde sadelik ve yenilik bakımından sağladığı başarılar sayesinde büyük üstat unvanını kazanmıştır. Nesirlerini normal ve sanatsal adlarıyla iki bölüme ayırabiliriz. Bunlardan normal adını verdiğimiz çeşitli, sanat süsünden mücerret olarak yazılan nesirdir ki bunun örneğini 1293 Osmanlı Rus savaşı dolayısıyla Kerkük halkı dilinden devlete yazdığı dilekçe suretinde görmekteyiz. Sanatsal nesir ise şairin eserlerinde bulunmaktadır.

Sâfi'nin yaşadığı çağ, Kerkük'te Osmanlı Türk edebiyatının en verimli bir devri sayılabilir. Şair, yukarıda adı geçen Kabil'den başka Fâiz ve Kudsî gibi birçok Kerküklü şairlerle de arası çok iyi imiş. Hata aralarında birçok edebî münazaralar olmuştur. özellikle Sâfi ile Fâiz'in birbirlerine okudukları manzumeler, edebiyat dünyasında her vakit yaşayan şaheserlerden biridir.¹

SÂFÎ'NİN ESERLERİ

1. **Divan:** Tarih, kaside ve gazellerden kurulmuştur. şairin kendi el yazısıyla bulunan nusha, Abbas El-Azzavî'nin yanındadır.
2. **İftirânâme:** Şairin hayatını anlatırken, bu esere de işaret etmiştik. üç bin beyitli manzum bir eserdir.
3. **Hikâye:** Roman tarzında yazılmış bir eserdir.
4. **Kısas-ı Müstakîm:** Sâfi bu eserde din, tevhid ve Efendimize ait bazı konulara yer vermiştir.
5. **İhbar ül-deule ve asarül evvel:** Aslında Arapça olan bu eserin üç cildinin Türkçe tercümesidir.
6. **Emsile:** Türkçe bazı meseleleri içine almaktadır.

---

¹ Ata Terzibaşı: Kerkük Şairleri 1.C. s.125.

7. **Lugat-ı Türkiyye:** Türkçe yerli sözcük ki kullanılması gittikçe azalan üç bin kadar kelimenin alfabe sırasıyla izahını ihtiva eder.

İKİ ŞAİR ARASINDAKİ ŞİİR ATIŞMASI (MUHAVERE)

Fâiz ve Sâfi Kerkük'te komşuymuşlar, (kerkük şairleri 1.C - Ata terzibaşı 1963 - Irak Bağdat - zaman basımevi) Bir bayram sabahı Sâfi, Fâiz'i ziyaret eder. İki şair arasında karşılıklı uzun manzumeler tatlı atışma halinde söylenir. Bu atışma 1953 yılında, Hafız Molla Muhammet oğlu Molla Sabır tarafından başka bir şiir atışması ile birlikte "Meşair" adı altında yayımlanmıştır. Aşağıda iki şair arasında geçen şiir atışması verilmiştir.¹

---

¹ Ata Terzibaşı: Kerkük Şairleri, 1.C. s. 129

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSKRİPSİYONLU METİN (MUHAVERE VE FÂİZ'İN DİĞER TÜRKÇE ŞİİRLERİ)

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	z, ɖ
ب	b, p	ط	ʈ
پ	p	ظ	ʒ
ت	t	ع	‘
ث	s	غ	g̣
ج	c, ɟ	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ħ	ك	k, g, (ñ)
خ	ħ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, ɖ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v (u, ū, ü, o, ö)
ژ	j	ه	h (a, e)
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y (ı, i, ī, ā)
		ء	’

MUHAVERE

Şeyh Abdulkâdir Talebani ile Sâfî arasındaki tatlı atışma

(1) Fâiz

(fa° ilâtün fa° ilâtün fa° ilâtün fa° ilün)

1) Bir ° Alî nâm aldı benden ٲaakat u şabr u qarâr

Rûz u şeb zikrim ° Alîdir olmuşum şî° a şîâr

2) Nâsih iş° âr eyler ise deme bu iş ° ârdır

Bu şî° ârı terk kılmam itse biñ eş° âr-ı ° âr

3) Ey Müslümânlar beni ٲa° n itmeyiñ mecbûruyam

Ger ° Alîyu'llâhı olsam bende yokdur iktidâr

4) Bir ° Alîdir hûn-ı naḥaḳ dökmege kâfir¹ gözi

Şibh-i Şimr u İbni Melcem² bir alay şâkirdi var

5) Zülümde bi'llâh yetişmez Kâkül-i gaddârına

Cism-i pâk-i Yâr-ı ğarı dişleyen ol mâr-i ğâr

6) Şîr-i³ Ḥaḳsa O ° Alî âhû-yı Ḥaḳdır bu ° Alî

Lîk bir âhû ki eyler Şîr-i Merdân-ı şikâr

7) Ḥaḳ muḥarrirdir yüzünde *lâfetâ illâ ° Alî*

Ḳaşları isbât ider *lâ-seyf illâ Zülfikâr*⁴

8) Baḳsa Zerḳâ-yı Yemâmî¹ zerrebînle ağzına

¹ Divan şiirinde "kafir" kelimesi siyah rengi anlamına gelip burda ise "görmeyen" anlamına gelmektedir.

² Irak'ta ve özellikle Şiiilerin arasında "Şimr" Hazreti Hüseyin'in katili, İbni Melcem ise Hazreti Ali'nin katili diye şöhret bulmuşlar.

³ Şir "شیر" Farsça ve Kürtçede aslan anlamına gelir. Şiri Hak, tanrı aslanı demektir ve Hazreti Ali'ye ait bir lakaptır.

⁴ Hz.Muhammed (S.A.V.) tarafından Hz. Ali'ye verilen kılıcın adıdır.

- Rūz-ı rüşen söylese gördim yalandır âşikâr
- 9) Hep mükemmeldir serâpâ naşsı yok illâ iki
Yapmamış anda meyân u fem cenâb-ı Gird-gâr
- 10) Şubh-ı °îd itdi müşerref kunc-i dervîşânemi
Pây tâ ser ğark-ı zîvre kisvet-i hep zernigâr
- 11) Meşlâh u çefye kabâ u salta ser tâ dâmeni
Sırma-rîz u sırma-bâr u sırma-bûd u sırma-dâr
- 12) Zerli kürk meşlâh içinde peyker-i tâbendesı
Şanki hürşîd-i felekdir eylemiş gökde qarâr
- 13) Çefye-i ruy-i haı der-lâhza geldi yâdıma
Hey° et-i kavş-i kuzâh gülzâr-ı eyyam-ı bahar
- 14) İtdiler şahn-ı serâm-ı perçem ü la° l-u leb-i
° Anberîn kūy-i Bedaḥşân² reşk-i şahra-yı Tatar
- 15) Târ-ı çefye mâr-ı kâkül hep qarışmış birbirine
Târ u marından olup eḫval-i °alem târ u mâr
- 16) Rūzdur ger şeb olaydı söyler idim Kıadrdir
Ḥazret-i rûhul° emin'i³ nâzil itmiş Kirdigar
- 17) Ḥazret-i Yūsuf göreydi ol turuncu ğabğabı
Kes elim el kesmeden başka eger eylerdi kâr
- 18) Şanki ben Mûsa idim ḫusn-i tecellâ ḫane-tur

¹ Zerkai Yemami زرقاء اليمامي : İslamiyet öncesinde, Yemame bölgesinde yaşadığı söylenen ve görme duygusunun çok kuvvetli olduğunu rivayet edilen mavi gözlü bir kadındır. Söylentiye göre üç günlük uzaklıktan herşeyi görür ve taşhis edermiş. Bu yüzden adı Arap atasözlerine geçmiş ve Türk Divanı şiirinde de çok kullanılmıştır.

² Afganistan'ın kuzey doğusunda yer alan Bedeşan, tarihi bir kenttir. Yakut taşlarıyla şöret bulmuştur.

³ Hazreti ruhul emin: peygamberlere vahiy getiren dört büyük melekten biri oşan "Cebrail"dir.

- Zülf-i şu^c bân kıadd-i mevzûn-ı Şecer ruĥsâr-ı nâr
- 19) Dedim ey gülnâr-ı rûyundan bu dil gülnâr veş
Söyledim ey lâlezâr-ı ârzîndan lâlezâr
- 20) Ey kamer-rûyân-ı ^c alem cümle kıanber¹ sen ^c Alî
Ey semen-bûyân-ı dünyâ cümle kıul sen Őehriyâr
- 21) Nasıl oldu eyledin teşrîf bende-hâneye
Hâne-i bende rehî Őâhânene olsun niŐâr
- 22) Pek ta^c accübdür baŐın-çün bir Süleymân-ı zamân
Hâne-i mûra nihâde eylesin pây-i vakâr
- 23) Mihr-i hirbâ lânesi Şâh u gedâ dîvânesi
Cebre³ îl yer yüzünü itdi lü³ lü³ yi gıltân kenâr
- 24) Mefĥaretten Şimdi çarĥa söylerem ey köhne çarĥ
Kibrden ^c add eylesin gerdûn-ı dûn-i kem ^c ayâr
- 25) PâdiŐâh kimdir neçidir Őeh nedir ĥaķan-ı Çin
Bir siyâh kıuldur baña bu demde Şâh-ı Zengibâr
- 26) Kemterîn ĥıdmet-güzâruñ Şayma bu demde beni
İmparâtorı Őayarsam kemterîn ĥıdmet-güzâr
- 27) Baķ ne deñlü ^c arzda açdı o Őîrîn ağzını
Ağzına kıurbân olam bir kerre yok ben Şad hezâr
- 28) Dökdi yâķut-ı lebinden her edâda odama
Keyl-i Baĥdâd ile ölçüp dürr ü mercân bin taĥar
- 29) İtdi Őekkerci dükkânı Őatlu sözlerle ĥânemi

---

¹ Kanber: "Hz. Ali'nin sadık kölesi".

- Kūmelendi kand her bir gūşesinde bār bār
- 30) Söyledüñ Mecnūn¹ misüñ bilmez misüñ Leylî² ki çok
Kūh-ı Necd'e hāl-i Kays'ı şormaya itmiş güzār
- 31) Kışşada yok mı ki Şīrīn ° arız-ı gülgün ile
Rü° yet-i Ferhāda gitdi oldu Şebdīze süvār
- 32) Görmedüñ mi hīç hikāye-nāmelerde gūyiya
Vāmıka ba° zen gidüp ° Azrā idi ol gül° izār
- 33) Leylî-i şīrīn-° izārāya bu gün vāriş benim
Vāmıķ-i Ferhād'a Mecūndan da sensüñ yādīgār
- 34) Şimdi bil Fā° iz benim gelmem saña bīcā degil
Kes dahı itme muṭavvel baḫşi hōşdur iḫtişār

(2) Şâfî

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

- 1) Ey Fā°iz-i şīrīn-zebān ey evḫad-i devr-i zamān
Luṭf eyle ḡadr itme āmān celb eyleme meclūbımı
- 2) Āḫir bilürsiñ varīsim çoḫdan o kūyda ḫārisim
Ḥaḫķ-ı karārım var-iken ḡaşb eyleme maṭlūbımı
- 3) Rüşvet mi virdüñ nā°ibe hükm eylemişdür ḡā°ibe
İ°lāmuñı gördüm bugün zulm itme vir maḫbūbımı
- 4) Biñ şāhidim var bī-ḡaraz bu hibedir lā ° ivaz

¹ Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı, Kays.

² Leyla ile Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı.

Ol cevherimdür ben ° araz lutf eyle vir mevhübümü

5) *Yā gāşib irham hālinā lā teğşab a° ti mālīnā*

Min ğayrı zālike mālenā rahmeyle vir mağsübümü

(3) Fâiz

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

- 1) Ey Şāfī rāh-ı vefā ey neş° e-yi bezm-i şafā
Dün yazdığın geldi baña ol penc beyt-i āb-dār
- 2) Elfāzı hep dürr ü güher maẓmūnı hep şehd ü şeker
Her beytine biñ kise zer olsaydı eylerdim nişār
- 3) Her şī° ri bir beytü'l-ğazel bī-naqş u bī° aybu hālel
Pākize şāfu bī-dağal mānend-i ruhsār-ı nigār
- 4) Cānım gözüm da° vā niçün bu ceng u bu ğavğā niçün
Hürşid-i tābān yā niçün ° ālemde biñ ħirbāsı var
- 5) Ben t̄alib isem sen de ol ben cālīb isem sen de ol
Ben cāzīb isem sen de ol ben ° aşķım° aşka ne çār
- 6) Va° z eyleme aġyāra sen eyle naşīhat yāra sen
Söyle ki ol hūn-hāra sen ħalkıñ diliñ itme şikār
- 7) Ben t̄alibim cālīb odur īmānımı sālīb odur
Hem cāzīb u ğālīb odur o kehrübā ben kāh vār
- 8) Sen vāriş isen yā eḫī beḫl itme olsam ben daḫī
İn künthe tebaḫḫal yā eḫī el-beḫlü ° ār ve'l-° āru nār
- 9) Aldı qarārım ol şanem itdi beni bī-mār-ı ğam

Ger sende vardır bende hem vardır gözüm haķu'l-ķarār

10) İtme ta^c aşşub zinhār olmaz ta^c aşşub pāyidar

Şāhim gözüm bunda ne var birdir ° Alī şî^c a hezār¹

11) Yā kevkebü'l-burc eş-şeref bi'llahi minnī lātehāf

Bi-ħaķķı sultāni'n-Necef gelmez baña şimdi o yār²

12) Sen de efendim ħāzreti gel eyleme bu niyyeti

Bu loķma-yı pür-lezzeti bize yedirmez rūzigār

(4) Şâfî

(Müstef^c ilün Müstef^c ilün Müstef^c ilün Müstef^c ilün)

1) Şeyhim efendim Fāizim rūhum ° azizim rāizim

Mızmar-ı evşafînda dil cevġāna fırsat mı bulur

2) Vaşfiñda ebkemdir zebān medġiñde elkendir lisān

Bitmez tükenmez bî-gumān vaşfiñda yoķ ħadd ü şügür

3) Sen Ĥusrev-i Şîrîñ süġan ben bir faķîr-i kūġken

Ĥaddi mi var açsun dehen pîş-i Süleymāniñda mür

4) Sen nāzımāna muķtedā sen şa^c irāne pîşevā

Şî^c riñ ° ale'l^c arş üstevā nesriñ nesāriñdan nūsür

5) Kaķ beyit kim tanzîm idüp ħayır ü şerrin taşmim idüp

Ol ħazrete taķdim idüp aldım cevābın bî-fütür

¹ Başka bir kaynaktā (bu heyetin emsali var) olarak geķmiştir.

² Bir nushada gelmez bana yerine (sormaz beni) olarak geķmiştir.

- 6) *Aldımsa da bağıdım aña ta'n eylemişsen her yaña*
Hem ol habıbe hem baña geh özr gördüm geh zor
- 7) *Zor olsa yoğıdur kudretim °özr olsa kıalmaz kuvvetim*
Şirketçe hiç yoğı takatım da° vami terk etsem n'olur
- 8) *Geh şirket itmişsiñ °ayan geh °özr kıılmışsiñ beyan*
Geh ān ü ĩn geh ĩn ü ān geh sūr gördüm gahşūr
- 9) *Geh eylemişsiñ i° tizār ben °aşıkıım °aşka ne çar*
Geh da° va-yı hağıku'l-ğarār geh da° va-i hağıku'l murūr
- 10) *Ben tālib isem sen de ol bu şirkete vermekte yol*
Ben cālib isem sen de ol bu zordur zor ise zūr
- 11) *Ne Sām idi ne Hām idi da° va bir istirhām idi*
Mağısūdum isti° lām idi ey āfitāb-ı çerğ-i nūr
- 12) *Bildim ki °aşıksın aña gördüm ki şadıksın aña*
°Aşğ içre fāiğsin baña çün nūr-ı māh ü nūr-ı hūr
- 13) *Ben bir fağırim münzevī Ferhad veş sen Husrevi*
Ferhada Husrevdür kavī çün kūy-i zer cam-i bilūr

(5) Fāiz

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

- 1) Sensin riyāsuz Şāfiyā tığ-ı zekāvet cevheri
Burc-ı belāğāt ağıteri çarğ-ı feşāhāt miğveri
- 2) Nazm-ı lātıfuñ çākeri hem ezrāğı hem °unşuru

- Tab° -1 şerîfün kihteri hem Nef° iy u hem Enverî
- 3) Mülk-i hüner şultanısın Dārā-yı° Alişānısın
İskenderün akrānısın hükümündedir behr ü beri
- 4) Şāirlere ḥassa Ḥudā kılsaydı ba° s-1 enbiyā
Sensin der idim bī-riyā şāirleriñ peygamberi
- 5) Mermerde ey rūh-ı revān naqş olsa şı° rün bī-gümān
Ezbes revāndur āb-sān eyler revān ol mermeri
- 6) Evrāq-ı ḥanzalda eger bir mışra° uñ kātib yazar
Ḥanzal ḥalāvetden geçer ḥelvā-yı şehd ü şekkeri
- 7) Nazm eyledün bir mersıye ger Şimr işitse ağılaya
İtdün muķīm ta° ziye çün şı° a hep şā° irleri
- 8) Şīrīn-zebānuñdan kalem şeb itdi bir şemme raķam
Gündüz ḥalāvetden be-hem çespīde gördüm defteri
- 9) Olsa kalem her ne şecer olsa midād baḥrler
Ger şafḥam olsa cümle yer vaşfuñ yazarsam var yeri
- 10) Geldi baña eş° āruñuz eş° ār-1 şekker-bāruñuz
Kırdı dür-i güftāruñuz kıymetde nazm u gevheri
- 11) Aḥsente ḥoş taḥrīr idi taḥrīr der-taḥrīr idi
Büşrāke bir tebşīr idi āyāt-ı raḥmet mazharı
- 12) Hem müjde idi hem sened da° vādan itdün keff-i yed
Memnūnuñ oldum tā ebed dilberden itdün dilberi

- 13)Sende eyā¹ Şiddīk-fer bī-şübhe var ° adl-ı ° Ömer
Virdüñ baña bī-şūr u şer hem-nām-ı pāk Hāyderi
- 14)Bu cūd ile derbānuñam şermende-yi ihsānuñam
Bir bende-yi fermānuñam hātım oldı bende-perverī
- 15)Keyfü'lyed itdūñ yārdan ol tırta-yı tarrardan
Şemşir ol ğaddārdan sehl ile kırtarduñ seri
- 16)Tābuñ yoķ idi nāzına ol ğamze-i ğammāzına
Ol çeşm-i tīr-endāzına ey ceşş-i fazluñ safderi
- 17)Sen nāz ile perverdesen şir-i nezāket-hōrdesen
Yoķ tākatūñ bu derde sen terk eyle bu şūr u şeri
- 18)Bu ° aşkıdur bāzī degül şir u ğazel-sāzī degül
Cüz kār-ı canbāzī degül ey şā° irānuñ mihteri
- 19)° Aşķ āteşi cānsūz dur bir nāvek-i dildūz dur
Nār-ı belā-efrūz dur kevni yaķar bir aķkeri
- 20)Sen ihtiyār olduñ dehā mecbūriyyet güçdür saña
Yār-ı civānı vir baña ey şeyh u şābbuñ serveri
- 21)° Aşķı baña eyle kerem ol zehri ben nūş eylerem
Ol zehr ile ° ādet-gerem² sen iç şarāb-ı aķmeri
- 22)Ol gün anadan tōğmışam şir-i muħabbet içmişem
Mānend-i mey şürb itmişem ol ğamlı semli sāğarı
- 23)Evvel sen olduñ ceng-cū āhir niçün ey şir-hū

¹ Ey ve hey manasına gelen ve Arapça ve terkiplere giren nida edatıdır.

² Adetger, bağımlı demektir. –ger (Far.): gerten fiilinin köküdür.

- Bî-harb u darb u hây u hû terk itdûñ ol sîmîn-beri
- 24)Ol şer° î da° vâlar anı ol ceng u avalar anı
- Ol iddi° âlar yâ anı dirdûñ benümdür ol perî
- 25)anı ki yazduñ vârişem ol köyde çodan hârişem
- Zann eyledûñ ben hâdişem sensin adîm-i akeri
- 26)Geçmek olur mı yârdan ol add ü ol refârdan
- Ol nâz u ol üftârdan hiç ° aşk olur mı serserî
- 27)Ben eylemem at° -ı nazar bilsem yaîn başım gider
- Âşık olan hiç terk ider¹ ma° şû-ı zîbâ manzarı
- 28)Yazduñ baña sensin avî ben Kûh iken sen Hüsrevî
- Ey şems-i irfân pertevi hõşdur ° adâlet-güsteri
- 29)Ben mi avîyem yosa sen ben Hüsreviyem yosa sen
- Ben münzevîyem yosa sen ey merkez-i her dâverî
- 30)Sen kâtib-i dîvan-ı şâh ar-ı hükümet içre mâh
- Bâ-aşmet u bâdestgâh ben her faîrûñ efârı

(6) Şâfi

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

1) *Sensin belaat bariniñ bir gevher-i nîkûteri*

Yo yo faşahât eriniñ bir mâh-ı hurşîd-esferi

2) *Yâhûd süan bâzarınıñ tûfî şekerhârisun²*

¹ Burdaki (Hiç terk eder) tabiri, soru ifade eder,cümlenin istifhamın bulunuşu telaffuzdan bilinmektedir.

² -hõr(خوار): Yiyen, yiyici demek: Miras-hõr miras yiyen demektir.

- Lālā sözüñ lāl eylemiş her tütüyi nuḡkâveri*
- 3) *Elfâz-ı ma^c nidârîñ mihr ü meh olmuş ḡalibi*
Güftâr-ı kıymetdârîña yıldız kadar var müşteri
- 4) *Lü^o lü^o leri olmuş şadef cevherleri dürr-i Necef*
Bâzâr-ı nazmînda hazef şatmaḡta imiş cevheri
- 5) *Olsa nola âteşkede şi^c riñ şerrâr ü şu^c lede*
Yetmez görüp bir lem^c ada yanmış hasedden Azerî
- 6) *Nisbet mi ḡalur Sencere baḡsaydı bu şi^c r-i tere*
Eylerdi kendiñ maşhara nazmîñ göreydi Senceri
- 7) *Eş^c ârîniñ her masra^c -yı îcâd eder yüz Asma^c ı*
Ebyatîniñ her maḡla^c -yı eḡyâ eder biñ Enveri
- 8) *İtdikçe evşâfiñ zebân dolmaḡda şehd ile dehân*
Sâyeñde ey rûh-ı revân şimdi ben oldum Sükkerî
- 9) *Sen mülk-i nazmîñ şâhısın evci^c alâda mâhısın*
Hâşâ demem Allahısın dersem n'ola peyḡamberi
- 10) *Bilmem nice taḡrîr idem medḡiñ seni taḡrîr idem*
Yoḡ bir lûgat ta^c bir idem vaşfiñ^c ibaretden beri
- 11) *Geldi baña taḡrîriniz gevher gibi taḡrîriniz*
Müjgân-ı hûr olsa sezâ el-kışşa târ-ı mistarı
- 12) *Aldım ele ta^c zîm ile fetih eyledim tekrim ile*
Öptümse de teslîm ile añdırdı ol sîmînberi

- 13) *Başdan başa dīvān idi her beyti bir Ḥassan¹ idi*
Her ḥarfī bir Saḥbān idi her noktası bir Bihterī
- 14) *İtdüm kırāat maṭla^c-y1 buldum nihāyet maḳṭa^c1*
Şandım ki her bir mıṣra^c1 rūḥu'l-emīniñ şehperi
- 15) *Gördüm edāsīñ remzden remzi kināyetverzden*
Başdan ayağa gamzden pürdür zamīr u mızmarı
- 16) *Ḳahr eylemişsiñ luṭf eyle luṭf eylemişsiñ ḳahr ile*
Ālūde şehdiñ zehr ile gördüm çü la^c1-i dilberī
- 17) *Bildim ki çok mecbürsın mecbūr u hem mecbürsın*
Ne söylesen ma^czürsun ey ḳahr u luṭfuñ maşdarı
- 18) *Yazmışsiñ oldun cengcu āḥir niçün ey şırḥū*
Bī-ḥarb u ḍarb u hāy u hū terk itdūñ ol sīmīnberi
- 19) *Cānım gözüm da^cvā niçün bu ceng u bu ğavġā niçün*
Söylerdiñ evvel yā niçün şimdi sen olduñ ceng eri
- 20) *Gördüñ ki yoktur tāḳatım bildiñ ki yoktur ḳuvvetim*
Cenge seniñle ḳudretim da^cvāya olduñ müşterī
- 21) *Ben ihtiyārım sen civān ben nā-tüvān sen bā-tüvan*
Mümkün mü olmaḳ hem^c inan ey pīr u bernā rehberi
- 22) *Sen mürşidimsin ben mürīd rüṣdüñle dāim müstefīd*
Mürşīdden olur mu ümīd itsün müridiñ serserī
- 23) *Hīç bir mürīd itmiş mi ceng şeyḫiyle yā tuṭmuş mı ceng*
Aldın ele tīr u ḥendeḳ urmak dilersin çakeri

---

¹ Hassan Bin Sabit; Peygamber Muhammet (S.A.V.)'in şairi olarak tanınmıştır.

24) *Ey āsumān-ı mes^c adet ey āfītāb-ı mekremet*

Dil senden umdu merhamet sensin merāhim-güsteri

25) *Cebr eylediñ nehb eylediñ zor eylediñ gasb eylediñ*

Müsterhime harb eylediñ ey harb u zırbıñ şafderi

26) *Āhir mürīdim lutfcū ey şeyh-i pāk-i pākḫū*

Hālim-i bilürsiñ mūbemu bilmem neden bu kihteri

27) *Gözden düşürdiñ sen böyle sen dersin ki şöyle böylesin*

Cürmi nedir bir söylesen aldın elimden dilberi

28) *Ḳayser bu cebri itmedi Sencer bu cevri itmedi*

Ḳabriñde itdün muḫtarib ḫann eylerim İskenderi

29) *Terk itmesem söyle nedem cebre nedir çāre edem*

Kim var ki feryāda gidem yā mürşidi yā efḫārı

30) *Yoḫdır arada bir ḫakem görsün ki kim eyler sitem*

Hükm itsün ey^c ālihimem faşl ide bu şūr u şeri

31) *Mādem ki yoḫdır bir ḫakem bir ḫākim-i cevri u sitem*

Senden saña feryad idem sen kıll adālet-güsteri

32) *Redd-i mezālīm ḫūbdır hem ḫūb u hem mergūbdır*

Cevri eylemek āşūbdır fikri itmiş olsañ maḫşeri

33) *Āşkıla Şāfi bir gāzel tarḫ eyle olsun bī-bedel*

Raḫş ide rūh-ı Enveri şād ola cān-ı Cevheri

(7) Fâiz

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

- 1) Ey hemçü bismi'llāh şana bālā-i divān müstakar
Maṭla° gibi mebde° maḡar maḡta° şıfat ḡatm-i hüner
- 2) Cam-ı feridi serḡoşī rah-ı vaḡidi bigāşī
Şafi sözüñ derdkeşi Nābī gibi Şāfī siyer
- 3) Destinde kilki nā-fezā āhū-yı Çinden bīḡaṭā
Baştıḡca deşt-i levhā pā yüz ṭabla müşk-i ter siper
- 4) Geldi baña mektūbıñız nazmı gevher üslūbıñız
Fehm eyledim maṭlūbıñız bildim me'alın serbeser
- 5) Şulḡ eyle gel Şāfī dili eş-şulḡ ḡayr yā veli
Ben Şi° ayem sevdim° Ali sen sünni ol git sev° Ömer¹
- 6) Ben söylemem kimdir° Ömer kim zādedir ey pürhüner
Settār olanı Ḥak sever bu bir meşeldir müştehir
- 7) Kimdir demem ol seng-dil ḡattālḡūdur fehm ḡıl
Tenhā şehīdi bir degül add eyle tis° ĩne yeter
- 8) İsmiyle° Ömeriñ hey° eti birdir raḡamda şūreti
Şimdi bilindi ḡikmeti niçün herkes° Ömeriñi sever
- 9) Ruḡsārı nāruñ muḡtede müjḡanı ceşş-i şafzāde
Her ḡamzede biñ ḡam-zede dildādeniñ baḡrıñ yaḡar
- 10) Şulḡ eylemezsen ol ḡasīm yāri kemerden ḡıl dü nīm
Diḡḡatle eyle ey nedīm bir ḡılca etme nef° u zar
- 11) Yarım şaña yarım baña yarın ben itmeme iddi° ā

---

¹ Ata Terzibaşı: Her iki şair de Sünnî mezhebine mensup olmuşlar. Kerkük Şailerı, 2.C, s. 124.

Ben hāki pāyim sūy-i pā sen tāk-i sersin sūy-i ser

(8) Şâfi

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

- 1) *Ey şeyh-i Şiddīki vefā ey yār-i Fārūkī şafā*
Ey pīr ° Ösmān-ı liķā ey dost-ı kerrari şı° ar
- 2) *Ey muşlihud-din-ı zamān ey efser-i fark-i mihān*
Ey nūri ° aynı muşliḥān ey mefḥar-ı cem° -i kibār
- 3) *Geldi resūlüñ bāşı tāb luḥfuñla ātāni'l-kitāb*
Hükmüñ görüp faşlu'l-ḥiḫāb şulḥ u şalaḥiñ üstüvār
- 4) *Eş-şulḥu ḥayruñ maḫlabı işrāb eder çok meşrebi*
Yā mezhebi yā mezhebi ḥāşıl dedim bi-iḫtiyār
- 5) *° Aşıkta mezheb vaşldır ğayrıları bī-aşıldır*
Sünnī u şı° a faşıldır bu faşla kılma i° tibār
- 6) *Meslek tarīk-ı aşk imiş vaşıl ğarīk-ı ° aşk imiş*
Sünnī u şı° a meşk imiş meşk naķşı müste° ar
- 7) *Gel itme tebdīli tarīk bu yolda bulmazsın refīk*
İç kendi cāmıñdan raḥīk bī-neş° e kalma pür-ḥumār
- 8) *İster ° Alī ister ° Ömer yek digerinden ḥübter*
° Ömrüñ gibi sen sev ° Ömer baña ° Alīyi eyle yār
- 9) *Zirā ° Ömerdir ḥişşeñiz çoktan oķunmuş kışsañız*
Var ülfeti maḥşūsañız korķma şaña kıymaz o yār

10) Her çend kim kıttaldır kıatal-i ŧāhib maldür

Bir bāk ne °ālül-°āldür ħavf itme canın kııl niŧār

11) Sen ŧi°ālİK itmek niçün ben sünnilik itmek neden

Böyle muvaqqat mezhebe anlar da kıılmaz i°tibār

12) Sen Sünnisin al °Ömeri ben ŧi°yāim yārim °Ālī

Sen mezhebiñde müstaķim ben mezhebimde berķarār

13) Al dilberin ver dilberim ŧulħ edelim ey serverim

Sen dilberinle muħtenem ben dilberimle baħtiyār

14) Tākŧime meyl itmiŧŧiñiz bikeyl keyl itmiŧŧiñiz

Ölçmüŧŧüñüz dökmüŧŧüñüz çün kıŧmet-i perverdigār

15) Bu kıŧmet-i itmem kıabül vardır °azizim baŧka yol

Ben ideyim sen rāzı ol ħavf eyleme itmem ħasār

16) Rūyu baña rengi saña vaŧlı baña hicri saña

ŧehdi baña zehri saña artık bu ŧulħa ver ķarār

(9) Bahariye

(Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün Müstef° ilün)

- 1) Nevruz sultānı yine cem° itdi güllerden haşem
Çekti serāpā° āleme sultān şifāt ceyš ü° alem
- 2) Sermāyı katletti tamām aldı şitādan intikām
Rūy-ı zemīni itdi rām ceyš-i hazāne verdi rem
- 3) Ārāste oldı hep çemen septī şabā müşk-i hoten
Dökti buluğ dürr-i° Aden her yerde şükren li'lķadem
- 4) Serdī zemīn aħzar bisāṭ oldı zemāne pürneşāṭ
Dünyada her vīrān ribāṭ oldı hasedbeḥş-i Īrem
- 5) Çekdi şükūfe bāğa raḥt āvizeler açtı dirāḥt
Gül gülbīn üzere ķurdı taḥt mānendi bāğ-ı şāh-ı muḥteşem
- 6) Gösterdi çiçekler cemāl sürḥ u sefid u zerd ü āl
Her birisinde zül-celāl derc eylemişdir çok hikem
- 7) Nergis elinde cām-i zer her nāzırı tağrīb ider
Ya° nī ki ey ehl-i nazār° işret bu demdir muğtenem
- 8) Sūsen daḥi açmış zebān bīḥarf u şevt u bīdehān
° Āriflere eyler beyān esrār-ı vaḥdet dembedem
- 9) Sünbül mişāli zülf-i yār olmuş şabādan tārūmār
Gülzār ü deş ü kühsār ṭaybından olmuş müşk-i şemm
- 10) Bu mevsim olmuş° ayş-i° ām mıdır ḥelāl u ğam ḥarām
Herkes alupdır deste cām° işrettedir mānendi cem
- 11) Meşgūl herkes şoḥbete kim sādelerle ülfete
Şarf eyliyor hep° işrete her kimde var bir direm
- 12) Hep cilvede meh-pāreler vuşlatta şaḥibpārelere
Müflis olan cān-pāreler ḥasretle mehmūm-i derem
- 13) Mīnā bağalda elde cām şaḥraya çıkmış ḥāş u° ām
Hep pürsürür u şādkām zevk u şafa çok ḥüzn kem
- 14) Her sū sedā-yı çeng u ney olmuş cihān pürhūyuhay
Bölük bölük alay alay rakşān bütān-ı ğonca-fem
- 15) Hep rakşta mehpāreler parmağda zer çarpāreler

- Göklerdeki seyyâreler olmuş şadâsından aşam
- 16) Bu mevsimi ferhundepe-yi devlettir olsun iki şey
Birisi kaç hum köhne mey biri de bir sâde şanem
- 17) Bir sâde olsun müşgbü hurşîd-i tal° at mâhrû
Pâkizedâmen nîkhû mestûr ola nâmüttehem
- 18) Bir sâde süslî nâzenîn pañtolı dar zeyyîk-potin
Pañtolı kışşa tâ sürîn âlâfirangâ muntazam
- 19) Bir sâde reşki âfîtâb geh bûse versin geh şarâb
Hem ° işve bilsün hem ° itâb hem mihr-bân hem pür sitem
- 20) Hem sâde hem pürmekr ü fen ince miyân gonçe-dehen
Çeşminde biñ milyon fiten zülfünde yüz milyâr hem
- 21) Hurd-üstünhân u dolgun ne çok semiz ne çok zebûn
Ne kışşa boylı ne uzun bel mu° tedil sertâkadem
- 22) Hoştab° u hoş-âvâz ola ° işveger u şannâz ola
Raşş itmede mümtâz ola bilse fûnûn-i şi° r hem
- 23) Ol dem ki eyler iktizâ yâ bûse yâ mey yâ nevâ
Yâ raşş ola bâla bâla lâ demesün illâ ne° am
- 24) Ol ki ele alsun ayağ raşş ile kaçsın kaç ayağ
Olduğta mey ter dimağ sâz eylesün şi° r u nağam

FAİZ'İN GAZELLERİ:

(10)

(Fâilâtün fâilâtün fâilâtün failün)

- 1) Eylemiş hañ bir kâş iki gamze-yi hünhâr üç
° Aklımı âşüfte bir mecrûh iki bîmâr üç
- 2) Perçem u ebrû vü dü zülf-i siyâhında müdâm
Muzmer olmuş mâr bir ° akreb iki cerrâh üç
- 3) Âhu vü řävûs u şihûdan harâc u bâc alur
Gerdeniñ bir nâziñ iki şive-yi refâr üç
- 4) ° Aql u hûş u şabrımı yağma vu tārâc itdiler

- Püskülüñ bir çefyen iki çepken-i zerkâr üç
- 5) Şahn-ı gülşende benim tek kadd-i mûy-ı dâliñe
° Āşık olmuş serv bir tûbâ iki gülnâr üç
- 6) Kākül u hâl u haţtıñ vaşfi ile can hükümüñdedir
Mülk-i Çin bir hıţta-yı Maçin iki Tatar üç
- 7) ° Arız u ebrû-yı rûyuñdan demâdem ° aks alır
Ka° be bir mihrâb iki büthâne-yi ferhâr üç
- 8) Fâizî rencür ü bîmâr ü perişân itdiler
° Aşk bir cevri rakîp iki firâk-ı yâr üç

(11)

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Menim mânend-i def tâ postu içre üstühânım var
Eliñden ey mugannî biçe her sa° at figânım var
- 2) Fedây-ı çeşm-i bîmârîñ hınâ-yı pây-ı nazıñdır
Eger bir nâtüvân cânım vü ger bir kıatre kıânım var
- 3) Temâşâgâhî merdûmdir ayak baş manzar-ı çeşme
Gel ey rûh-ı revânım gör ne hoş âb-ı revânım var
- 4) Zekân şîbiyla şeftâlû-yi leb der rûz ü şeb ağlar
Çocuk hüylü dil âdl u sînede bir nâtüvânım var

(12)

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Ne kesb-i mâl için sa° y u ne cāha rağbetim vardır
Kana° at çok yaşasun sāyesinde rahatım vardır
- 2) Yok ise genc-i mālım hükümrânı mülk-i ° irfânım
Sevâd-ı a° zam-ı faqr ile kenz-i vahdetim vardır
- 3) Şikeste kâsemi h^vân-ı shehe vermem ki kâsemde
Ta° am-ı emn ü āsâyış gibi bir ni° metim vardır
- 4) Perişân rûzgâr u nâtüvân isem de dilşâdım

Bu hâletlerle çeşm u zülfi yâre nisbetim vardır

(13)

(Fâilâtün fâilâtün fâilâtün failün)

- 1) Ol mehin her rû⁹ yetinde hâletim tebdîl olur
Şanki masrû⁹ m gözümde bir perî teşkîl olur
- 2) Şebde pisterde ğam-ı zülfüñle yoktur âsâyişim
Göz yumunca çeşmime biñ ejdehâ temşîl olur
- 3) Dîde vü dilde hayâl-i ° arızıñ bir şemsdir
Gâh burc-ı abiye¹ geh nâriye taḥvîl olur
- 4) Öyle yerleşmiş gözümde ol meyânıñ hey⁹ eti
Korçulur kim² merdümümde gögerir bir kııl olur

(14)

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Üç âdim oynar ol meh tûngülür şahrada ceyran tek
Eder bâzi fezâ-yi sebzde kebk-i hırâmân tek
- 2) Perî veş ğayb olur tâ keşf-i evvel keşf-i şânîden
Görünmez çâpiginden gülle-yi cansûz-ı şeşhân tek
- 3) Koyardım çeşmimi keşfe bedel ammâ nezâketten
Bilirdim pâyine kiprik girer hâr-ı muğaylan tek
- 4) Göze töngelemede çamranmış olan saki-yi berraķı
Fürûg-ı sür^c atinden görünür bir berķ-ı raḥşân tek

(15)

(Mef° ülün mefa° ilü mefa° ilü feülün)

- 1) Haḫlandı rûḫuñ rûy-i siyâhı n'edeyim ben

¹ (Âb) Ağustos demektir. Burda şair güneşin Aslan burcunda kaldığı süreyi ifade eder.

² Ağızlarda "Kim" yerine "Göz" geçer.

- Git üştüre ver bunca giyāhı n'edeyim ben
- 2) Hattıyla baña hüsünü göstermege gelmiş
Üştür değilim hāra nigāhı n'edeyim ben
- 3) Her haftada bir def° i hattın berbere söyler
Bir tiğ ile biñ ordu sipāhī n'edeyim ben
- 4) Meh nūr-ı füyūzāt-ı olur āleme ammā
Çün munhasif olsun dağı māhı n'edeyim ben

(16)

(Mef° ülün fe° ilatün mefa° ilün feülün)

- 1) Esās-ı fitne-yi devrān o bel o boy o boyun
Belā-yı māl u ser u cān o bel o boy o boyun
- 2) Hayāl u ° aql u dil-i halk-ı eylemiş cümle
Esir ü vālih u hayrān o bel o boy o boyun
- 3) Amān o çeşm ü o perçem o hal u hat o cebīn
O ruḥ o zülf o zenāḥdan o bel o boy o boyun
- 4) O sāk o sīne o sād o şekl o şive o nāz
O leb ḥande o dendan o bel o boy o boyun

(17)

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Senedir cīm-i perçem mīm-i fem ruḥsār-ı āl üzre
O nā° ib-zādeye ispāt-ı dav° ā-yı cemāl üzre
- 2) Mücerred anı maḥzım eyle da° vā hep güvāhıñdır
Elif ḳaddiñle nūn hattıñ görenler bu maḳāl üzre
- 3) Cihāniñ gizlidir her ni° meti tahtında bir mihnet
Esās-ı ° işreti meydır binā olmuş melāl üzre
- 4) Kıyas olmaz kemāl ehline şāhib-māl rif° atte
Yigirmi pāye efzundur kemāliñ ḳadri māl üzre

(18)

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Ayağıñdan öpem ey sākī bezm-i şafā bir de
Pür et bīmār-ı çeşm-i mestiñim ke° s-i şifā bir de
- 2) Beni beyne'l-emāşil bir nigehe serfirāz itdiñ
O āhū gözlere āhū nigehe hep fedā bir de
- 3) Bezetdiñ meclis-i ° ayşı külāh-ı nāzı egdikçe
Başıñçün ey reīs keckülāhān eg daha bir de
- 4) Sen idiñ pīr-i Ken° ana getirdiñ būy-i pīrāhen
Benim de Yusufum imiş daği lek eş-Şabā bir de
- 5) Beni bīmār edüp bir gel de şor ey yār eḫvālimi
Şifā-yı vaşlıñı göster āmān ḫurbān şaña bir de

(19) Raksiye¹

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Āmān ol şūh-ı rakḫāşıñ oyunda çerḫ-ı devrānı
Batırdı çerḫı ne çerḫı bitirdi devri devrān
- 2) Ele aldıqça çarpāre eder her ḫalbi şad pāre
Bele şardıqça tennūre yaḫar tennūre biñ cānı
- 3) Tekerlendi biñce yerden cihānpeymā-yı ° aḫl-ı kül
Tekerlendikçe rakş içre bu yan o yana sekrānı
- 4) Ḥicāzı oynadıqça ka° beden döndürdi yüz cānı
Düşürdü vecde Şeyḫānı ayak attıqça Şeyḫānı
- 5) Şadalandıqça parmaklar o dem kim cüstücü eyler
Eder şaḫ şaḫ sesi kerr sem° i çerḫı kevn-i keyvān

(20) Ramazaniye

(Mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün mefa° ilün)

- 1) Būşrā lek sākī ki bitirdik ramazānı
Elḫaḫ o bitirdi bizi hep biz daği ānı

---

¹ Fāiz bu şiiri zamanında Küçük rakkaslarından biri olan İbrahim'a söylemiştir.

- 2) O ° işreti nefi itti bir ay biz dağı ittik
Şehri ° Ādeme bir sene şehri ramazānı
- 3) Çık bāma meh-i tām gibi āma şalā ver
Göster göre o māh-ı nev-i āsıy ü dānı
- 4) O tövbe ile opumuzu eyledi i° dām
°id eyledi op tövbesini op ile fānı
- 5) Her kim ki eder rü° yet inkār hilālīñ
Şo gözlerine o gibi ebrū-yı kemānı
- 6) Üç rence düçār itdi bizi rūze-i sīrüz
Ser ra° şesi diz titremesi dil afaānı
- 7) A° zā-yı re° isim çürüdī za° fla gel ver
Yāūtı dil u uvvet-i ciger uvveti cānı
- 8) Davran sebük ol rılı-giran ver baña şayet
Devrān amını def° ılar mey¹ deverānı
- 9) Çün rūı revān ol beden-i mürdüme ram et
Ey rūı revānım yaar ol rāı revānı

---

¹ Mey sofilerce İlahi aşktır; yani Allahın kendi zatına ve kullarına olan aşkıdır. Bu sebeple Fâiz kasidelerinde mey ve şarabı vasfederken kalbine dolan Tanrı sevgisi yansıtıyor(Kerkükli fâiz, S102).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

GRAMER: ŞEKİL BİLGİSİ¹

(I) İSİM

Varlıkları kelimelere isim denir. Evrendeki canlı, cansız, milyarlarca varlığı bize isimler bildirir. Bu varlıklardan bazılarını beş duyumuzla algılar, görür, koklar, ellerimizle dokunabiliriz. Ağaçlar, taşlar, yıldızlar bu tür varlıklardır. Sevgi, melek, şeytan, akıl, özgürlük gibi varlıklar kendi duygu ve düşüncelerimizde bulunan beş duyumuzla algılanmayan varlıklardır. Bu varlıkları elle tutup gözle göremeyiz. Varlıkların bazıları evrende tektir. Eşi ve benzeri yoktur.

İsimler, bildirdikleri varlıkların özelliklerine göre çeşitli gruplara ayrılır: somut, soyut, özel, cins, tekil, çoğul ve topluluk isimlerdir². Metnimizde tespit ettiğimiz birkaç örnek aşağıya alınmıştır.

Fırsat	1/1
Güller	9/1
Nā' ibzāde	17/1
Parmaklar	19/5
Rūzgār	9/4
^c Alī	1/1

A. ÇOKLUK EKİ: Çokluk ekleri -lar, -ler ekleriyle yapılmaktadır. Tezimizde metnimizde tespit ettiğimiz birkaç örnek aşağıya alınmıştır.

ey Müslümānlar 1/ 1

¹ Bu bölümü hazırladığımda aşağıdaki kaynaklardan yararlandım:

- Tahsin Banguoğlu, Türkçe'nin Grameri, Ankara 1995.
- K. GRÖNBECH, Çev. Mehmet Akalın, Türkçe'nin Yapısı, TDK Yay. 3. Baskı, Ankara,2011.
- Muharrem Ergin, , Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım Yay. İstanbul, 2000.
- Mehmet Hengirmen, Türkçe Dilbilgisi, Engin Yay. 8.Ba. Ankara, 2005.
- Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yay. 3.Bas. Ankara, 2007.
- Leyla KARAHAN, Türkçe'de söz Dizimi, Akçağ Yay. 13.Baskı. Ankara 2008.
- Mehmet HENGİRMEN, Türkçe Dilbilgisi, S116.

ğavğālar	5/24
gökler	9/15
görenler	17/2
güller	9/1
hāletler	12/4
iddi ^c ālar	5/24
kaşları isbāt ider	1/7
nāmeler	1/32
parmağlar	19/5
seyyāreler	9/15
tatlı sözlerle	1/29
^c ārifler	9/8
ol iddi ^c ālar	5/24

B. İYELİK EKLERİ

Teklik 1. Şahıs Eki: -m, -(ı)m, -(i)m, (u)m, (ü)m'dür. Teklik 2. Şahıs Eki: -ñ, -(ı)ñ, -(i)ñ, -(u)ñ, -(ü)ñ'dür. Teklik 2. şahıs iyelik eki -ñ'dir. Teklik 3. Şahıs Eki: -ı, -i, -sı, -si, -su, -sü'dür. Çokluk 1. Şahıs Eki: -mız,-miz, -muz, -müz, -(u)muz, -(ü)müz'dür. Çokluk 2. Şahıs Eki: -ñız, -ñiz, -ñuz, -ñüz, -(u)ñuz, -(ü)ñüz, çokluk 3. Şahıs ise -ları, -leri'dir.

Metnimizde tespit ettiğimiz birkaç örnek aşağıya alınmıştır.

biñ hırbāsı var	3/4
eliñden ey muğannī	11/1
eş ^c āruñuz	5/10
fehm eyledim maṭlūbıñız	7/4
geldi baña mektūbıñız	7/4
hırbā lānesi - şāh u gedā dīvānesi	1/23
ḳaddiñ- ḳaṭıñ	17/2
kaşları	1/7

kemāliñ	17/4
ķırdı dūr-i gūftāruñuz	5/10
naẓmı gevher üslūbıñız	7/4
şadāsından	9/15
sāyesinde rāhatım vardır	12/1
şairleriñ peygamberi	5/4
şekker-bāruñuz	5/10
topumuz	20/4
zıkrım	1/1

C. İSİM TAMLAMALARI

İyelik ekli bir unsurunun, iyeliğin işaret ettiği başka bir isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda iki isim unsuru aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. Anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanır. İsim tamlamasında birinci unsurun ikinci unsurla bağlantısı, zamirlerde ekli, isimlerde ise ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru her zaman iyelik eki taşır¹.

Metinlerimizde belirtili ve belirtisiz isim tamlaması bulunmaktadır.

Belirtili isim tamlaması:

ey şā° irānuñ mihteri	5/18
kemāliñ ķadri	17/4
rūħuñ rūy-i	15/1
şā° ırleriñ peygamberi	5/4
° ömeriñ hey° eti	7/8

¹ Leyla KARAHAN, Türkçe'de söz Dizimi, s. 42.

Belirtisiz isim tamlaması:

hirbā lānesi	1/23
mülk-i hüner şultanı	5/3
şāh u gedā dīvānesi	1/23
şekkerçi dükkānı	1/29

D. İSİM ÇEKİMİ

İsimlerin kök ya da gövdelerine gelerek onların cümle içindeki görevlerini ya da diğer sözcüklerle ilişkisini belirleyen eklere isim çekim ekleri denir.

▪ *HAL EKLERİ:*

İsimlerin başka isimlerle ilgi kurmasına yarayan eklere isim hal ekleri denir. İsim hal ekleri isimlerin anlamlarını yer, yön, kime ve nereye ait olduklarını belirtme yönünden tamamlar. İsim çekim eklerinin metnimizdeki örnekleri bunlardır:

1) Yönelme Hali Eki

Metnimizde yönelme hali eki (-a, -e) kullanılmıştır.

ağzına	1/8
bele şardıqça tennūre	19/2
bende-hāneye	1/21
cāha	12/1
dökmege	1/4
ele aldıqça çarpāre...	19/2
gaddārına	1/5
nūr-ı füyūzāt-ı olur āleme	15/4
şahraya çıkmış	9/13
şoq gözlerine oq gibi...	20/5
yādıma	1/13

2) Bulunma Hali Eki

Metnimizde bulunma hali ekleri (-da, -de/ -ta, te) kullanılmıştır.

bu demde	1/25
çeşminde biñ milyon fiten	9/20
eylemiş gökde karar	1/12
fezā-yı sebzde	14/1
gözümde bir perī teşkīl olur	13/1
haṭ muḥarrirdir yüzünde	1/7
hep raksta mehpāreler	9/15
her bir gūşesinde	1/29
her birisinde	9/6
her edāda odama	1/28
her haftada	15/3
her kimde var bir direm	9/11
her rū ^o yetinde	13/1
hikāye-nāmelerde	1/32
öyle yerleşmiş gözümde	13/4
sāyesinde rahatım vardır	12/1
sīnede bir nātüvānım var	11/4
şebde pisterde	13/2
vermem ki kāsemde	12/3
vuşlatta şahibpārelere	9/12
° arzda açdı	1/27

3) Ayrılma Hali Eki

Metnimizde ayrılma hâli eki olarak -dan, -den kullanılmıştır.

Āhū-yı Çinden bīḥaṭā	7/3
aldı benden	1/1
ayağıñdan öpem ey sākī	18/1

cem ° itdi güllerden haşem	9/1
dedim ey gülnâr-ı rûyuñdan	1/19
eliñden ey mugannî	11/1
fürûg-ı sür ° atinden	14/4
Ka ° beden döndürdî	19/4
kes elim el kesmeden	1/17
kibrden ° add eylerem	1/24
lâlezâr-ı ârzıñdan lâlezâr	1/19
nezâketten	14/3
ol kıadd ü ol reftârdan	5/26
ol nâz u ol güftârdan	5/26
şemşîr ol ğaddârdan	5/15
târ u marından olup	1/15
° ârîz u ebrû-yı rûyuñdan	10/7

4) BELİRTME HÂLİ EKİ

Metnimizde belirtme hâli eki sonu ünsüzle biten isimlere -ı, -i şeklinde doğrudan eklenmiş olup sonu ünlü ile biten isimlere ise -y- yardımcı sesini alarak eklenmiştir.

<u>beni</u> ta ° n itmeyiñ	1/2
bitirdik <u>ramazânı</u>	20/1
bu <u>şî° ârı</u> terk kılmam	1/2
her sū <u>sedâyi</u> çeng u ney	9/14
kâfir <u>gözi</u>	1/4
ver bunca <u>giyâhı</u>	15/1
yâr-ı <u>civânı</u> vir baña	5/20
° aql u hūş u <u>şabrımı</u>	10/4

5) İLGİ HÂLİ EKİ

İlgi hâli ekleri (-iñ, -iñ, -uñ, -üñ ve -niñ /-niñ, -nuñ, -nüñ)'dür.

ey ceş-i <u>faẓluñ</u> safderi	5/16
halkıñ <u>diliñ</u> itme şikār	3/6
haţlandı <u>rūhuñ</u> rūy-i siyāhı	15/1
her <u>faķirūñ</u> efķarı	5/30
<u>İskenderūñ</u> aķrānısın	5/3
<u>Şā°</u> irleriñ peygamberi	5/4
tab ^c -1 <u>şerifūñ</u> kihteri	5/2

6) EŞİTLİK HÂLİ EKİ

Asıl eşitlik eki –ca, -ce / ça, çe'dir. Metnimizde ise eşitlik hâli eki (-ca, -ce) olarak geçmiştir.

<u>biñce</u> yerden	19/3
bir <u>kılca</u> etme nef ^c u zar	7/10
ver <u>bunca</u> giyāhı	15/1

7) VASİTA HÂLİ EKİ

Metnimizde vasıta hali eki (-la, -le) olarak bulunmaktadır.

ben <u>dilberimle</u> bahtiyār	8/13
bir <u>nigehle</u> serfirāz itdiñ	18/2
bu <u>hāletlerle</u>	12/4
elif <u>kaddiñle</u>	17/2
<u>hasretle</u> mehmūm-i derem	9/12
<u>hattıyla</u> baña hūsnünü	15/2
<u>ismiyle</u> ° Ömeriñ hey° eti	7/8
<u>sādelerle</u> ülfete	9/11
tatlu <u>sözlerle</u>	1/29

- 8) **YÖN EKLERİ:** Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendi yönünde yapıldığını göstermek için isim yön gösterme haline girer. Bu halin ekleri yön ekleridir¹. Metnimizde tespit ettiğimiz yön ekleri (-ra, -re) şunlardır:

çarḥ-ı hükümet içre mäh	5/30
dav ^c ā-yı cemāl üzre	17/1
raḫş içre	19/3
ruḫsār-ı āl üzre	17/1

SAYI İSİMLERİ

Sayı kavramını gösteren isim. üç, beş, yedi, dokuz, on, yüz, bin, bin dokuz yüz, seksen altı, bir milyon üç yüz elli altı bin vb².

a. Türkçe Sayı İsimleri

<u>bir</u> āhū ki	1/6
<u>bir</u> alay şāgirdi var	1/4
<u>bir</u> sāde süslī nāzenīn	9/18
<u>bir</u> Süleymān-ı zamān	1/22
<u>bir</u> ^c Alī nām	1/1
çeşminde <u>biñ</u> milyon fiten	9/20
firāḫ-ı yār <u>üç</u>	10/8
ğamze-yi ḫunḫār <u>üç</u>	10/1
gerdeniñ bir nāziñ <u>iki</u>	10/3
ḫaṭ bir ḫāş <u>iki</u>	10/1
her ğamzede <u>biñ</u> ğam	7/9
ḫıṭṭa-i Maçīn <u>iki</u> Tatar <u>üç</u>	10/6
naḫşı yok illā <u>iki</u>	1/9
<u>üç</u> rence düçār itdi	20/6
zülfünde <u>yüz</u> milyār ḫem	9/20
^c ālemde <u>biñ</u> ḫırbāsı var	3/4

¹ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, s. 241.

² Zeynep Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü, s. 181.

b. Yabancı Kökenli Sayı İsimleri	
ben <u>şad</u> hezār	1/27
birdir ° Alī şî° a <u>hezār</u>	3/10
<u>dü</u> zülf-i siyāhında	10/2
<u>penç</u> beyt-i āb-dār	3/1
yāri kemerden kıll <u>dü</u> nīm	7/10

YAPIM EKLERİ

Sözcüklerin kök ya da gövdelerine gelerek sözcüğe yeni bir anlam kazandıran eklerle yapım ekleri denir. Yapım ekleri hem isimlere hem fiillere gelerek yeni sözcükler yapar. Türkçede yapım ekleri dörde ayrılır¹. Metnimizde yer alan 4 çeşit yapım ekleri şunlardır.

İSİMDEN İSİM YAPMA EKLERİ

- -ce, -ca, -çe, -ça
kılca etme nef° u zar 7/10
- -li, -lı, -lu, -lü
hūylu dil 11/4
ol ğamlı 5/22
taḫlu sözlerle 1/29
zerli kürk meşlāh içinde 1/12
- -sız, -süz, -suz, -süz
riyāsuz Şāfiyā 5/ 1

İSİMDEN FİİL YAPMA EKLERİ

İsimden fiil yapan eklerdir.

¹ Mehmet HENGİRMEN, Türkçe Dil Bilgisi, s. 285.

- -a, -e
k̄ana^c at çok yaşasun 12/1
- -la , -le
yār-i ğar'ı dişleyen 1/5

FİILDEN İSİM YAPMA EKLERİ

- -k
'aşık olan hīç terk ider 5/27
bölük 9/14
- -ma , -me
hāl-i Kaysı sormaya 1/30
- -mak, -mek
geçmek olur mı yārdan 5/26

FİILDEN FİİL YAPMA EKLERİ

Fiillere gelerek yeni fiiller yapan eklerdir. Bu eklerin çoğunluğunu çatı ekleri oluşturur.

- -l
korculur kim merdümümde gögerir 13/4
- -n
fūrūg-ı sür^c atinden görünür 14/4
görünmez çapiginden 14/2
şimdi bilindi hikmeti 7/8
- -r
düşürdü vecde şeyhān'ı 19/4

- -ş

hep <u>karışmış</u> birbirine	1/15
öyle <u>yerleşmiş</u> gözümde	13/4

- -dir, -dır, -dur, -dür / -tir, -tır, -tur, -tür

<u>batırdı</u> çerhı	19/1
<u>bitirdik</u> ramazānı	20/1
bize <u>yedirmez</u> rūzigār	3/12
elḥaḳ o <u>bitirdi</u> bizi	20/1
Ka ^c beden <u>döndürdi</u> yüz cānı	19/4

- -lan, -len

<u>ḥatlandı</u> rūḥuñ	15/1
<u>kūmelendi</u> kand	1/29
<u>tekerlendi</u> biñce yerden	19/3

(II) ZAMİR

Ardından bir nesne, veya kimse kavramı olan, dolayısıyla bir ismin yerini tutan kelimeye zamir deriz: sen, şu, biz, onlar, kim, öteki, kendi, başkası gibi.

1. ŞAHİS ZAMİRLERİ

Doğrudan doğruya şahıs isimlerinin yerini tutan zamirlere şahıs zamirleri deriz. Türkçe'de üçü tekil üçü çoğul olmak üzere toplam altı şahıs zamiri vardır.

Metnimizde geçen şahıs zamirlerinin bazı örnekleri aşağıda verilmiştir:

- **Ben**

aldı benden ṭāḳat u şabr u ḳarār	1/1
beḥl itme olsam ben daḥī	3/8

ben cālib isem sen de ol	3/5
ben cāzib isem sen de ol	3/5
ben ihtiyārım sen civān	6/21
ben t̄alib isem sen de ol	3/5
ben t̄alibim cālib odur	3/7
ben ° aşıkım	3/5
bende yoḡdur iḡtidār	1/3
beni ta° n itmeyiñ	1/3
benim de Yusufum imiş	18/4
bir kerre yoḡ ben şad hezār	1/27
n'edeyim ben	15/1,2,3,4
řanki ben Mūsa idim	1/18

- Sen

dünyā cümle şul sen řehriyār	1/20
eyle naşihat yāra sen	3/6
ger sende vardır	3/9
sen de efendim	3/12
sen de ol	3/5
sen idiñ pīr-i Ken° an'a getirdiñ	18/4
sen mezhebiñde müstekīm	7/12
sen sünnī ol git sev ° Ömer	7/5
sen tāc-i sersin sūy-i ser	7/11
sen vāriř isen yā eḡī	3/8
sensüñ yādigār	1/33
va° ř eyleme aḡyāra sen	3/6
° alem cümle şanber sen ° Alī	1/20

- Biz

biz daḡi ittik	20/2
bize yedirmez rūzigār	3/12
düçār itdi bizi	20/6

hep biz dağı ānı	20/1
o bitirdi bizi	20/1

2. İŞARET ZAMİRLERİ

Sözü edilen nesnelere mekânda, zamanda ve tasavvurdaki yerlerinde isimlerini anmadan göstermeye yarayan zamirlere işaret zamirleri deriz. Metnimizde tespit ettiğimiz işaret zamirleri bu ve O'dur..

• Bu

Āhū-yı Hāğdır bu ° Alī	1/6
bu ceng u bu ğavġā niçün	3/4
bu hāletlerle	12/4
bu mağāl üzre	17/2
bu ūi° arı terk kılmam	1/2
deme bu iş ° ārdır	1/2
şayma bu demde beni	1/26
° işret bu demdir muğtenem	9/7

• O

açdı o ūirīn aġzını	1/27
açdı o ūirīn aġzını	1/27
elhağ o bitirdi bizi	20/1
gelmez baña ūimdi o yār	3/11
o āhū gözlere	17/2
o bel o boy o boyun	16/1,2,3,4
o dem kim cüst u cü eyler	19/5
o leb hānde o dendan	16/4
o nā° ibzādeye	17/1
o ruğ o zülf o zenāhdān	16/3
o sāk o sīne o sā° d	16/4
o tövbe ile	20/4
o ° işreti nefi itti	20/2

ol turuncu ğabğabı	1/17
şīr-i Hāḡsa O ° Alī	1/6
şīr-i Hāḡsa O ° Alī	1/6

3. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

Belirsizlik zamirleri nesnelere belirsiz bir şekilde temsil eden zamirlerdir.

Metnimizde yer alan örnekler şu şekildedir:

- **Her kim**

her kim ki eder rü' yet	20/5
her kimde var bir direm	9/11

- **Herkes**

herkes alupdır	9/10
herkes ° Ömeriñi sever	7/8
meşğul herkes şöḡbete	9/11

- **Biri**

biri de bir sāde şanem	9/16
birisi kaç ḡum köhne mey	9/16
her birisinde zü'l-celāl	9/6

4. SORU ZAMİRLERİ

Bunlar nesnelere soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan, onları soru hâlinde ifade eden, onları sormak için kullanılan zamirlerdir.

Metnimizde tespit ettiğimiz soru zamirleri (kim, ne) bu şekildedir.

- **Kim**

kim cüst u cü eyler	19/5
---------------------	------

- **Ne**

ben ° aşıkım° aşka ne çār	3/6
---------------------------	-----

(III) SIFAT

Bir varlığı vasıflayan, veya belirleyen kelimeye sıfat denir. Dar, güzel, mor, ekşi, yüksek, bu, hangi, kimi, iki gibi. Metnimizde tespit ettiğimiz bazı örnekler şu şekildedir:

1. NİTELEME SIFATLARI

kışşa boylı	9/21
köhne mey	9/16
sünbül mişâli zülf-i yâr	9/9
uzun bel	9/21
zerli kürk	1/12

2. BELİRTME SIFATLARI

İsimleri sayı, soru, işaret ve belirsizlik ymnleriyle belirten kelimelere belirtme sıfatları denir.

a) İŞARET SIFATLARI

bu ° Alî	1/6
bu maḳâl	17/2
o ° Alî	1/6
o ° Alî	1/6
ol turuncu	1/17
gelmez baña şimdi o yâr	3/11
o bel o boy o boyun	16/1,2,3,4
o ruḥ o zülf o zenâḥdan	16/3
o sâḳ o sîne o sâ° d	16/4
o leb	16/4
o dem	19/5

b) SAYI SIFATLARI

Nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelere sayı sıfatı denir.

<u>bir</u> āhū	1/6
<u>bir</u> alay şāgirdi var	1/4
<u>bir</u> Süleymān-ı zamān	1/22
<u>bir</u> ° Alī nām	1/1
çeşminde <u>biñ</u> milyon fiten	9/20
her ğamzede <u>biñ</u> ğam	7/9
<u>iki</u> şey	9/16
<u>üç</u> adım oynar	14/1
<u>üç</u> rence	20/6

c) BELİRSİZLİK SIFATLARI

• Bir

<u>bir</u> āhū	1/6
----------------	-----

• Her

<u>her</u> edāda	1/28
<u>her</u> faķīrūñ efķārı	5/30
<u>her</u> yerde şükren li'lķadem	9/3

• Çok

şafā çok hüzn kem	9/13
-------------------	------

d) SORU SIFATLARI

Soru sıfatları nesnelere soru hâlinde belirten sıfatlardır. Metnimizde yer alan bazı soru sıfatları aşağıda verilmiştir.

• Kaç

birisi kaç ğum köhne mey	9/16
--------------------------	------

	rağş ile kaçsın kaç ayağ	9/24
• Nedir		
	nedir hağan-ı Çin	1/25
• Nasıl		
	nasıl oldu eyledin teşrîf	1/21
• Ne		
	şâhım gözüm bunda ne var	1/10
	° aşka ne çâr	3/5

3. SIFATLARDA DERECELENDİRME

Sıfatların anlamları bazı kelimelerle derecelendirilebilir.

meh-i tām gibi	20/3
pek ta° accübdur	1/22

4. Sıfat Fiil eki

• -an , -en		
	müflis olan cān-pāreler	9/12
	Settār olanı Hāk sever	7/6

(IV) ZARF

Bir fiilin, sıfatın veya kendi türünden bir sözcüğün anlamını zaman, durum, miktar, yer, nitelik, soru ve ölçü bakımından belirten kelimelere zarf denir.

1. ZAMAN ZARFLARI

Metnimizde tespit ettiğimiz zaman zarfları bunlardır:

<u>bu demde</u>	1/25
<u>dün</u> yazdıgıñ geldi baña	3/1
ehl-i nazār ° işret <u>bu demdir</u>	9/7
gelmez baña <u>şimdi</u> o yār	3/11
i° lāmuñı gördüm <u>bugün</u>	2/3
<u>o dem</u> kim cüst u cü eyler	19/5
<u>şimdi</u> bilindi hikmeti	7/8
<u>şimdi</u> çarha söylerem	1/24
<u>yarın</u> ben itmem iddi° ā	7/11

2. YER (YÖN) ZARFLARI

binā olmuş melāl üzre	17/3
çarh-ı hükümet içre māh	5/30
def tā postu içre	11/1
ispāt-ı dav° ā-yı cemāl üzre	17/1
kemāliñ kadri māl üzre	17/4
raşş içre bu yan o yana	19/3
ruhsār-ı āl üzre	17/1

3. MİKTAR ZARFLARI

bildim ki çok mecbürsın	6/17
çok hüzn	9/13
elfāzı hep dürr ü güher	3/2
hep mükemmeldir serāpā	1/9
pek ta° accübdur	1/22

4. DURUM (NASILLIK) ZARFLARI

öyle yerleşmiş gözümde	13/4
yine cem° itdi güllerden haşem	9/1

5. SORU ZARFLARI

bu ceng u bu gavgā niçün	3/4
da° vā niçün	3/4
niçün herkes ° Ömeriñi sever	7/8

(V) EDAT

Tek başlarına mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Metnimizde yer alan edatlar çeşitleri ile birlikte aşağıda gösterilmektedir.

1. BAĞLAMA EDATI

Kelimeleri, kelime gruplarını veya cümleleri biçim ya da anlam yönüyle birbirine bağlayan edatlardır.

- **Ki:**

bilmez misüñ Leylī ki çok	1/30
söyle ki ol hūn-hāra sen	3/6

- **Ger:**

ger şafham olsa cümle yer	5/9
ger sende vardır bende hem	3/9
ger şeb olaydı söyler idim	1/16
ger ° Alīyu'llāhı olsam	1/3

- **İllā:**

nağşı yok illā iki	1/9
• İle:	
bu cūd ile derbānuñam	5/14
ol zehr ile ° ādet-gerem	5/21
rağş ile kaçsın kaç āyağ	9/24
sen nāz ile perverdesen	5/17
• Ne...ne	
ne çok semiz ne çok zebūn	9/21
ne kışşa boylu ne uzun..	9/21
• Hem...hem	
hem Ezrākī hem ° Unşurī	5/2
hem müjde idi hem sened	5/12
hem Neᶑ iy u hem Enverī	5/2
hem sāde hem pürmek	9/20
• Şanki	
şanki ħurşid-i felekdir	1/12
şanki ben Mūsa idim	1/18
şanki masrūᶑ m gözümde..	13/1
• Yoksa	
ben Ĥusreviyem yoksa sen	5/29
ben mi kavīyem yoksa sen	5/29
ben münzevīyem yoksa sen	5/29

2. İŞARET EDATI

def t̄a postu içre	11/1
memnūnuñ oldum t̄a ebed	5/12
p̄ay t̄a ser	1/10
ser t̄a dāmeni	1/11
t̄a keşf-i evvel	14/2

3. KUVVETLENDİRME EDATI

ben t̄alib isem sen <u>de</u> ol	3/5
biri <u>de</u> bir s̄ade şanem	9/16
c̄alib isem sen <u>de</u> ol	3/5
<u>hem</u> c̄azīb u ğālib odur	3/7
nātüvān isem <u>de</u> dilşādım	12/4
<u>yine</u> cem° itdi güllerden haşem	9/1

4. SESLENME EDATLARI

<u>ey</u> Müslümānlar beni t̄a° n itmeyiñ	1/3
dedim <u>ey</u> gülnār-ı rüyundan	1/19
<u>ey</u> lālezār-ı ārzıñdan lālezār	1/19
<u>ey</u> köhne çarh	1/24
gel <u>ey</u> rūh-ı revānım	11/3

(VI) FİİL (FİİL ÇEKİMİ)

Fiil, varlık, nesne ve kavramların zaman ve mekan içinde gerçekleştirdikleri hareketleri, yani onlardaki oluş, kılış ve durumları karşılayan sözlerdir: del-, koş-, bağır-, çak-.

Metnimizde yer alan fiil çeşitleri aşağıda gösterilmiştir:

A. BİLDİRME KİPLERİ

Türkçede, şimdiki zaman, geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman ve gelecek zaman olmak üzere 5 çeşit zaman vardır.

1. ŞİMDİKİ ZAMAN (-yor)

Bu ek hem şekil hem zaman ifade eden eklerden biridir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da şimdiki zaman ifade eder. Şimdiki zaman eki olan (-yor), her zaman kalındır.

şarf eyliyor hep ^c işrete¹

9/ 11

2. GENİŞ ZAMAN

Fiilin belirttiği işin her zaman yapıldığını, yapılmakta olduğunu, gelecekte de yapılacağını bildirir. Bu yönden bir bakıma geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı da bir arada kapsar.

- Geniş Zaman (Olumlu: -r: -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)

nāsıh iş^c ar eyler

1/2

kaşları isbāt ıder

1/7

ıtdiler şahn-ı serām-ı

1/14

hanzal halāvetden geçer

5/6

her nāzırı tağrīb ıder

9/7

perişān ıtdiler

10/8

bir mışra^c uñ kātib yazar

5/6

kevni yakar bir aḥkeri

5/19

üç adım oynar

14/1

yakar tennüre biñ cāni

19/2

demādem ^c aks alır

10/7

- Geniş Zaman (Olumsuz: -mam, -mem / -maz, -mez)

¹ Bütün metnimizde sadece bir şimdiki zaman eki geçer. Erbil'in edebiyatçı ve dil uzmanı Husam HASRET ile yaptığımız bir görüşmede bu durumu soru olarak kendilerine yönlendirirken bu cevabı aldık: (Şair Osmanlıca yazmış ve kendisinden daha önce gelen eski şairlerden etkilenmiş olabilir). Türkçede şimdiki zaman eki bulunmamaktadır. Bu da bir neden olabilir diye düşünülebilir. Gelecek zaman ekine ise metnimizde hiç rastlanmamaktadır.

<u>olmaz</u> ta° aşşub pāyidar	3/10
kıyas <u>olmaz</u> kemāl ehline	17/4

3. **GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN**(-di, -dı, -du, -dü / -ti, -tı, -tu, -tü)

Eylemin yaptığı işin geçmiş zamanda yapıldığını kesin olarak bildirir. Metnimizde yer alan görülen geçmiş zaman eki gösterilmiştir.

- Görülen Geçmiş Zaman (Olumlu)

<i>āvizeler <u>açtı</u> dıraht</i>	9/5
<i><u>bezetdiñ</u> meclisi</i>	18/3
<i><u>bildim</u> me‘ālin serbeser</i>	7/4
<i><u>bitirdi</u> devri devrān</i>	19/1
<i><u>bitirdik</u> ramazānı</i>	20/1
<i>biz daħi <u>ittik</u></i>	20/2
<i>cem° <u>itdi</u> güllerden haşem</i>	9/1
<i><u>çektı</u> serāpā °āleme</i>	9/1
<i>dün yazdığın <u>geldi</u> baña</i>	3/1
<i>evvel sen <u>olduñ</u></i>	5/23
<i><u>görmedüñ</u> mi hiç hikāye</i>	1/32
<i><u>itdi</u> beni bī-mār-ı ğam</i>	3/9
<i><u>kanı</u> ki <u>yazduñ</u> vārişem</i>	5/25
<i>pīr-i Ken° ana <u>getirdiñ</u></i>	18/4
<i>sehl ile <u>kurtarduñ</u> seri</i>	5/ 15
<i><u>söyledün</u> Mecnūn misūñ</i>	1/30
<i><u>yazduñ</u> baña sensin kavī</i>	5/28

- Görülen Geçmiş Zaman (Olumsuz)

<i>bize <u>yedirmez</u> rūzigār</i>	3/ 12
<i><u>gelmez</u> baña şimdi o yār</i>	3/ 11
<i><u>görünmez</u> çāpikinden</i>	14/ 2
<i><u>yetişmez</u> Kākül-i gaddārına</i>	1/ 5

4. **ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN** (-miş, -miş, -muş, -müş)

- Olumlu

<i>eylemiş gökde karar</i>	1/12
<i>hep karışmış birbirine</i>	1/15
<i>sūsen dāhi açmış zebān</i>	9/8
<i>eylemiş haṭ bir kāş iki</i>	10/1
<i>öyle yerleşmiş gözümde</i>	13/4
<i>hūsnünü göstermege gelmiş</i>	15/2
<i>olmuşum şī^c a şīār</i>	1/1
<i>binā olmuş melāl üzre</i>	17/3

- Olumsuz

<i>yapmamış anda meyān u fem</i>	1/ 9
----------------------------------	------

B. TASARLAMA KİPLERİ

Eylemin belirttiği iş yapılırken istek, dilek, gereklik ve emir kavramlarını veren formlara tasarlama kipi denir. Metnimizde yer alan kipler aşağıda gösterilmiştir.

1. **İSTEK KİPİ** (-a, -e)

- İstek kipi (olumlu)

<i>n'edeyim ben</i>	15/1,2,3,4
---------------------	------------

2. **ŞART KİPİ**

- Şart kipi (olumlu: -sa, -se)

<i>bilsem yakīn başım gider</i>	5/27
<i>itse biñ eş^cār-ı^cār</i>	1/2
<i>bilse fūnūn-i şī^cr hem</i>	9/22

3. **EMİR KİPİ**

- Emir kipi (Olumlu)

bir s̄ade <u>olsun</u>	9/17
<u>çık</u> b̄ama meh-i t̄am gibi	20/3
<u>eylesin</u> p̄ay-i vak̄ar	1/22
<u>eylesün</u> ſi° r u n̄aḡam	9/24
geh b̄use <u>versin</u> geh ſar̄ab	9/19
<u>gel</u> de <u>sor</u> ey ȳar eḫv̄alimi	18/5
<u>gel</u> ey r̄uḫ-ı rev̄anım	11/3
<u>gel</u> eyleme bu niyyeti	3/12
<u>gıt</u> üſtüre <u>ver</u> bunca giȳahı	15/1
<u>gör</u> ne ḫoſ ab-ı rev̄anım var	11/3
ḫana° at çoḫ <u>yaſasun</u>	12/1
kes elimi	1/17
mürdüme <u>rahm</u> et	20/9
<u>sok</u> gözlerine oḫ gibi	20/5
söyle ki ol ḫün-h̄ara sen	3/6
ſulḫ <u>eyle</u> gel ſ̄af̄i	7/5
ſ̄ah̄anene <u>olsun</u> niſ̄ar	1/21
<u>ver</u> baña ſayet	20/8

- Emir kipi (Olumsuz)

beḫl <u>itme</u> olsam ben daḫi	3/8
beni <u>ta° n itmeyiñ</u>	1/3
<u>deme</u> bu iſ ° ardır	1/2
<u>ğadr itme</u> am̄an	2/1
<u>ğasb eyleme</u> maḫl̄ubımı	2/2
gel <u>eyleme</u> bu niyyeti	3/12
<u>itme</u> ta° aſſub zinh̄ar	3/10
<u>sayma</u> bu demde beni	1/26
va° z <u>eyleme</u> aḫȳara	3/6
z̄ulm <u>itme</u>	2/3

Sözlük

Ab (A)	ağustos, sekizinci ay	13/ 3
Āb (F)	su	11/ 3
Āb-dār (F)	sulu, tatlı, taze	3/ 1
Āb-sān (F)	su gibi, suya benzer	5/ 5
Ağız	iki çene arasındaki boşluk	1/ 8
Ağyār (F)	düşman, arabozan	3/ 6
aḥker (F)	yanar kömür, kızıl ateş	5/ 19
Aḥsente (A)	aferin sana, helal olsun sana	5/ 11
Aḥter (F)	yıldız, necm	5/ 1
Āhū (F)	ceylan, karaca	1/ 6
Aḥzar (A)	yeşil, yeşillik	9/ 4
Aḥrān (A)	eş, aynı syvede olan, yaşdaş	5/ 3
Āl (T)	kan rengi, koyu kırmızı	9/ 6
Ālāfirānġa (İt)	fransızların tarzına uygun	9/ 18
Aşamm (A)	sağır, işitmez	9/ 15
Bāc (F)	vergi, zorla alınan şey	10/ 3
Bādestġāh (F)	tezgah, üretim yeri	5/ 30
Bagal (F)	koltuk	9/ 13
Bahar (F)	yılın ilk mevsimi	1/ 13
Baḥaşmet (F)	ihtişamlı, görkemli	5/ 30
Baḥr (A)	deniz, ırmak	5/ 9
Bāla (F)	yüksek, yüce, üst	9/ 23

Bālā (F)	yüce, yüksek	7/ 1
Bām (F)	çatı, dam, yüksek bir yer	20/ 3
bār bār (T)	ortada görünmek	1/ 29
Bāzī (F)	oyun, şaka	5/ 18
Ba° ş (A)	gönderme, peygamberlik	5/ 4
Behem (F)	toplu, birarada	5/ 8
Behl (A)	kıskançlık	3/ 8
Behr (A)	deniz, ırmak	5/ 3
Belāğāt (A)	yazma ve konuşma sanatı	5/ 1
Bendeḥāne (F)	kölenin evi	1/ 21
Ber (A)	zemini, kara yolu, toprak	5/ 3
Berķ (A)	şimşek, şimşekle oluşan parıltı	14/ 4
Berraķ (A)	parlayıcı, ışık veren	14/ 4
Bezm (F)	eğlenceli meclis	3/ 1
Bī-cā (F)	yersiz, zamansız	1/ 34
Bīçe (F)	model, oluşum, tarz	11/ 1
Bī-dağal (F)	hilesiz, sahtesi olmayan	3/ 3
Bī-mār-1 (F)	yaralı, devasız hasta	3/ 9
Bisāt (A)	döşek, halı	9/ 4
Bī-şūr u şer (A. F.)	tartışmasız, savaşmadan	5/ 13
Burc (A)	kule, yuvarlak bina	5/ 1
Būyā (F)	güzel kokulu	1/ 20
Büşrā lek (A)	müjdeler olsun, sana beşaret	20/ 1

Bütān (F)	putlar, güzeller	9/ 14
Cāh (A)	mevki, itibar, kariyer	12/ 1
Cāzib (A)	çekici, ilgi çeken kimse	3/ 5
Cebīn (A)	alın, saç ile kaş arasındaki yüz kısmı	16/ 4
Cem ^c (A)	toplam, bie arada	9/ 1
Cism (A)	beden, vuvüt	1/ 5
Civān (F)	genç, güzel, pırl pırl	5/ 20
Cūd (A)	cömertlik, elaçıklığı	5/ 14
Cüz (A)	bölüm, dönem	5/ 18
Çākeri (F)	kula ait, kölelik	5/ 25
Çār (F)	çare, çözüm	3/ 5
Çarpāre (F)	çalpare, dört bölüm	9/ 15
Çefye (K)	baş örtüsü, eşarp	1/ 11
Çepken (T)	efe yeleşi, kabadayı yeleşi	10/ 4
Çespīde (F)	layık, uygun	5/ 8
Çeşm (F)	göz, rüya, hayal	5/ 16
Dāmen (F)	aşğıda kalan bölüm, etek	1/ 11
Dārā (F)	cenabıHak, Hükümdar Keykubat	5/ 3
Def (A)	tef, vuramlı çalgı	11/ 1
Derdkeş (F)	acı, dert çeken	7/ 2
Derem (F)	bozuk para, akçe	9/ 12
Der-lāhza (F+A)	derhal	1/ 13
Dervīşhāne (F)	dervişlerin odası (tekkede)	1/ 10

Deste (F)	demet, takım, koli	9/ 10
Deşt (F)	ova, çöl, büyük alan	7/ 3
Dildūzd (F)	gönül çalan	5/ 19
Dilşād (F)	gönlü hoş, sevinmiş	12/ 4
Diraht (F)	ağaç, küçük ağaçlar	9/ 5
Direm (A)	akçe, gümüş para	9/ 11
Divāne (F)	deli, delice	1/ 23
Dūn (A)	aşağılık, alçak	1/ 24
Dü (F)	iki, iki tane, (2)	7/ 10
Düçār (F)	tutulmuş, uğramış	20/ 6
Dükkan (A)	esnafların çalıştığı yerler	1/ 29
ebrū-yı kemānī (F)	kaşları yay gibi, şekli güzel olan	20/ 5
Edā (A)	davranış, tavır	1/ 28
Efrūz (F)	şule, aydınlatıcı	5/ 19
Efzundur (F)	fazla, üstün, aşkın	16/ 4
Ehī (A)	erkek kardeş	3/ 8
Ehṽāl (A)	durum, (hal'in çokluğu)	1/ 15
Ejdihā (F)	ejderha, korkunç hayvanlar	13/ 2
Elheḳ (A)	doğrusu, gerçekten	20/ 1
Envri (A)	bi şairin adı	5/ 2
Eyā (A)	Ey, hey	5/ 13
Eyyam (A)	günler	1/ 13
Ezrāḳ (A)	mavi, kök renkli	5/ 2

Fem (A)	ağız	1/ 9
Ferhār (A)	bir şehir ve bir puthanenin adı	10/ 7
Ferhunde (F)	mübarek, uğurlu, kutlu	9/ 16
Feşāhāt (A)	güzel konuşma sanatı	5/ 1
Fetā (A)	delikanlı, yiğit	1/ 7
Figān (F)	bağırarak ağlama, inleme	11/ 1
Firāk (A)	ayrılma, bölünme	10/ 8
Fiten (A)	fitne, kargaşa, foya	9/ 20
Fünūn ¹ (A)	sanatlar, hüner	9/ 22
Fürüg (F)	ışık, parlaklık, ziya	14/ 4
Füyūzāt (A)	taşımak, verimlilik	15/ 4
Ġabġab (A)	gıdık, çene altı	1/ 17
Ġaddār (A)	acıması olmayan	1/ 5
Ġaltān (F)	yuvarlanan	1/ 23
Ġam (A)	keder, tasa, kaygı	3/ 9
Ġar (A)	mağara	1/ 5
Ġark (A)	bir şeye batmak	1/ 10
Geda (F)	fakir, kimsesiz, dilenci	1/ 23
Genc (F)	hazine, define	12/ 2
Gerdūn (F)	evren	1/ 24
Giyāh (F)	ot, bitki, hayvan yemi	15/ 1
Gonca-fem (F)	gonce dehan-dehen	9/ 14

---

¹ Arapça'daki "Fen فن" kelimesinin çoğuludur, Arapça'da hüner, sanat ve beceri anlamına gelir.

Güftār (F)	sohbet etmek, mhabbet	5/ 10
Güher (F)	gevher	3/ 2
Gülbün (F)	gül kçkü, gül biten yer	9/ 5
Gülle (K)	mermi, kurşun	14/ 2
Gülnār (F)	nar çiçeği	1/ 19
Gül-şen (F)	gülbahçesi, kadın adı	10/ 5
Gül° izār (F)	gül yanaklı, al yanaklı	1/ 32
Güvāh (F)	şahit, tanık	16/ 2
Güzār (F)	geçme, geçiş	1/ 30
Ḥafaḵān (A)	ıstırap, sıkıntı, çarpma	20/ 6
Ḥaḵ (A)	Tanrı'nın adı	1/ 6
Ḥaḵan (T)	hükümdar, ülkeyi yöneten	1/ 25
Ḥaḵu'l-ḵarār (A)	karar hakkı	3/ 9
Ḥāl (F)	vücutta (yüz) bulunan ben, npkta	10/ 6
Ḥalāvet (A)	tatlılık, şeker	5/ 6
Ḥalel (A)	noksanlık, hata	3/ 3
Ḥālet (A)	hal, durum	13/ 1
Hān (F)	sofra, yemek masası	12/ 3
Ḥanzal (A)	çok acı bir bitki, Ebucehl karpuzu	5/ 6
Ḥār (F)	diken, zarar verici	15/ 2
Ḥased (A)	kıskançlık,ççekememezlik	9/ 4
Ḥaşem (A)	âile, halk, akraba	9/ 1
Ḥaḵ (A)	insanın yüzündeki tüyler	10/ 6

Hemçü (F)	-nun gibi, -na benzer	7/ 1
Ĥeten (A)	damat	9/ 3
Ĥezān (F)	sonbahar, gūz	9/ 2
Hezār (F)	bin, (1000)	3/ 10
Ĥinā (A)	kına	11/ 2
Ĥirāmān (F)	salına salına, naz ile yürüyan	14/ 1
Ĥıttā (A)	memleket, diyar, ūlke	10/ 6
ĥidmet-gūzār (A.F.)	hizmetgūzar	1/ 26
Ĥikem (A)	hikmetler	9/ 6
Ĥirba (A)	bukalemun	1/ 23
Ĥirbā (A)	bukalemun, sık sık fikir değiştiren kimse	3/ 4
Ĥořtab° (F. A.)	gūzel huylu, sevimli	9/ 22
Ĥudā (F)	Tanrı, Cenabıhak	5/ 4
Ĥum (F)	kūp, řarap kūpü	9/ 16
Ĥūn (F)	kan	1/ 4
Ĥūn-hār (F)	kan ićen, kan dōkücü,zalim	3/ 6
Ĥurřid (F)	gūneř	1/ 12
Ĥusn (A)	iyilik, gūzellik	1/ 18
Hūř (F)	akıl, başak, salkım	10/ 4
Ĥtidār (A)	kudret sahibi olma	1/ 3
Ĥtizā (A)	gerekli olma, ihtiyać	9/ 23
Ĥllā (A)	ancak, sadece	1/ 7
Ĥmparator (ĤT)	bir imparatorluęun hūkūmdarı	1/ 26

İrem (A)	cennet bahçesi	9/ 4
İş ^c ar (A)	vezinli ve kafiyeli sözler	1/ 2
Kabā (A)	kaftan, kadın elbisesi	1/ 11
Қadir (A)	Kadir gecesi ¹	1/ 16
Kāh (F)	saman, saman çöpü	3/ 7
Kākül	perçem	1/ 5
Қamerrüyān (A)	ay yüzü	1/ 20
Қanber (A)	kamber,Hz Ali'nin sadık kölesi	1/ 20
қand (A)	şeker, kalıplaşmış şeker	1/ 29
Қanı	hani, nerde kaldı	5/ 24
Kār (F)	eylem, iş	1/ 17
Қatre (A)	damla, su (kan) damlası	11/ 2
Қattālḥū (A. F.)	katil, öldüren, kandöken	7/ 7
Қaṭ ^c (A)	kesmek, vazgeçmek	5/ 27
Қavs-i kuzah	gökkuşağı	1/ 13
Kays (A)	Mecnun karakterinin adı	1/ 30
Kebk (F)	keklik	14/ 1
Keff-i yed (A)	el çekme, vazgeçme, karışmama	5/ 12
Kehrübā (F)	saman kapan, kehlibar	3/ 7
Kemterīn (F)	en az	1/ 26
Kerre (A)	defa, kez	1/ 27
Kesb-i māl (A)	para kazanmak,zengin olma çabası	12/ 1

---

1 Kurân'in indirildiği gece

Kevn (A)	evren, yerdeki v gökteki	5/ 19
Keyl (A)	ölçme, kile	1/ 28
Ke' s (A)	kadeh, şarap şişesi	18/ 1
Ꞑışsa (A)	hikaye, öykü	1/ 31
Kihteri (F)	çok küçüklük (yaşça)	5/ 2
Kilk (F)	kamış kalem, hame	7/ 3
Kiprik (T)	Yer. : kirpik	14/ 3
Kirdigār (F)	yaratan, Halik	1/ 9
Kise (F)	kese, torba	3/ 2
Kisvet (A)	giyim, elbise	1/ 10
Köhne (F)	eskimiş	1/ 24
Kūh (F)	dağ, yüksek	1/ 30
Kūhsār (F)	dağlık, dağ tepesi	9/ 9
ꞑul (T)	abd, Allaha göre insan	1/ 20
Kūme (T)	tümsek biçimindeki yığın	1/ 29
Kunc (F)	köşe, kenar	1/ 10
Kuy (F)	köy, mahalle	1/ 14
Külāh (F)	ucu siviri ve yüksek başlık, şapka	18/ 3
Kürk (T)	hayvanın dirisinden yapılan şey	1/ 12
Ꞑüt (A)	hayatta kalmak için yenilen şey, gıda	20/ 7
Lālezār (F)	lalelik, lale yetişen yer	1/ 19
Lāne (F)	yuva	1/ 23
La° l (A)	kırmızı, bir çeşit taş	1/ 14

Leb (F)	dudak, gonca gibi dudağı olan	16/ 4
Leb (F)	dudak, lep	1/ 14
Levhā (A)	üstünde yazı ve resim bulunan şey	7/ 3
Leyla (A)	çok karanlık, gece	1/ 30
Lāk (A)	lakin, ama	1/ 6
lü° lü° (A)	inci	1/ 23
Maçān (A) ¹	Çin'in güney bölgesi	10/ 6
Māhrū (F)	ay yüzlü	9/ 17
Maḫāl (A)	söylenen söz	16/ 2
Mānend (F)	eş, benzer	3/ 3
Mār	yılan	1/ 5
Masrū° (A)	Tıp. Sinir hastalığına yakalanmış	13/ 1
Mazhar (A)	bir şeyin ortaya çıktığı	5/ 11
Mazmūn (A)	kavram, sanatlı	3/ 2
Meal (A)	mana, kavram, mefhum	7/ 4
Mebde° (A)	ilk başta, başlangıç	7/ 1
Mecbūr (A)	gücemli, zorunda olan	1/ 3
Mecnūn (A)	delice aşık, aşktan deliren (erkek)	1/ 30
Mecrūh (A) ²	yaralı, vurulmuş	10/ 1
Meh-pāre (F)	ay parçası, güzel kimse	9/ 12
Mel, melāl (F)	mey, içki	16/ 3

¹ Çınmaçın چین ماچین: Kürtçe Sorani lehçesinde: Erbil,Süleymanya,Duhok,Helebce ve Kerkük illerinde,bir evcil kuşun adıdır.

² Arapça'da: cerehe fiilinin ismi mefuludur: جرح / مجروح örnek: قتل/مقتول, ولد/مولود

Merdum (F)	insan, yaratılan	11/ 3
Mersiye (A)	ağıt, yas tutulmak	5/ 7
Mestür (A)	örtülü, kapalı, gizli	9/ 17
Meşlah (A)	maşlah, tek parçalı kadın kıyafeti	1/ 11
Mevzün (A)	düzgün, dizilmiş	1/ 18
Mışra ^c (A)	şiiirin her bir satırı, kapının kanadı	5/ 6
Midād (A)	mürekkep, yazı mürekkebi	5/ 9
Mihnet (A)	sakınca, sıkıntı, acılı	16/ 3
Mihr (F)	güneş	1/ 23
Mihr-bān (F)	şefkatli, merhametli	9/ 19
Mihter (F)	daha büyük, büyük olan	5/ 18
Miḥver (A)	eksen, iki kutup arası çizgi	5/ 1
Miyān (F)	boy ,bālā	1/ 9
Mugannī (A)	şarkı söyleyen, şarkıcı	11/ 1
Muğaylan (F)	bot, deve dikenii	14/ 3
Muğtenem (A)	ganimet olarak alınmış	9/ 7
Muḥarrer (A)	yazılmış	1/ 7
Mūr (F)	karınca	1/ 22
Muṭavvel (A)	uzatılmış, tafsil edilmiş	1/ 34
Muzmer (A)	gizli, dışa vurulmamış	10/ 2
Mu ^c tedil (A)	orta, orta boylu	9/ 21
Müflis (A)	batkın, parasız	9/ 12
Mükemmel (A)	tamam, olgun	1/ 9

Müressim (A)	(resm'den) resmini yapan	9/ 16
Müstakar (A)	karar bulan, kararlı	7/ 1
Müşerref (A)	onur verilecek yüceltmiş	1/ 10
Müşgbū (F)	misk kokulu	9/ 17
Müşk (F)	müşg, misk	7/ 3
Müştehir (A)	meşhur olan, şöhret bulan	7/ 6
Nāfe (F)	misk ahusundan üretilen koku	7/ 3
Nagam (A)	ezgiler, ahenkler, güzel sesler	9/ 24
Nāḥaḳ (F+A)	haksız	1/ 4
Naḳş (A)	eksiklik, noksanlık	1/ 9
Nāmüttehem (F. A.)	suçsuz, kabahatsız	9/ 17
Nār (A)	ateş, cehennem	1/ 18
Nāriye (A)	ateş gibi, çok sıcak	13/ 3
Nāsīḥ (A)	Nasihatçi, vaiz	1/ 2
Naşīḥat (A)	öğüt, nasihat	3/ 6
Nātüvān (F)	zayıf, zebun, güçsüz	11/ 2
Nāvek (F)	ok, sehm, tîr	5/ 19
Nāzır (A)	bakan, gözeten	9/ 7
Nā ⁹ ibzāde (A. F.)	Ünlü bir âileye mensup	17/ 2
Necd (A)	bir dağın adı	1/ 30
Nef (A)	menfaat, fayda, kār	7/ 10
Nef i (A)	bir şairin adı, çıkar	5/ 2
Nevrūz (F)	yeni gün, 21 Mart	9/ 1

Ne° m (A)	evet, tamam, kabul	9/ 23
Nişār (A)	serpmek, saçma	1/ 21
Nigeh (F)	bakış, hızlı bakma	18/ 2
Nihāde (F)	konmuş, konulmuş	1/ 22
Nīkhū (F)	huyu güzel, iyi huylu	9/ 17
Nīm (F)	yarı, yarım, buçuk	7/ 10
Nūş (F)	afiyet, tatlı tatlı içmek-yemek	5/ 21
Oda (T)	evde bulunan bölmeler	1/ 28
Pā-i tā ser (F)	tepeden tırnağa	1/ 10
Pākize (F)	temiz, lekesiz,namumlu	3/ 3
Pay (T)	hisse	1/ 22
Pāye (F)	derece, kat	16/ 4
Pāyidar (F)	mevkiye sahip, büyük adam	3/ 10
Pe (K)	ayak, güç	9/ 16
Penc (F)	beş, (5)	3/ 1
Perçem (F)	tıraşta bırakılan saç tutamı	1/ 14
Pertev (F)	ışık, parlaklık	5/ 28
Perverde (F)	beslenmiş, eğitilmiş, korunmuş	5/ 17
Peyker (F)	heykel, anıt	1/ 12
Pister (F)	yatak, döşek	13/ 2
Post (F)	tüylü hayvan derisi	11/ 1
Potin (Fr)	bağcıklı yüksek ayakkabı	9/ 18
Pür-lezzet (F.A.)	lezzet dolu, çok tatlı	3/ 12

Pürmekr (F. A.)	hile dolu, cilveyle kandırma	9/ 20
Pürneşâṭ (A)	sevinç dolu, neşe dolu	9/ 4
Pürsürür (F. A.)	keyf, neşe dolu	9/ 13
Püskül (T)	süs olarak takılmış şey	10/ 4
Rāḥ (A)	şarap, mey	3/ 1
Raḥşān (F)	parlaklı, ışıklı	14/ 4
Raḥt (A)	yol levazımı, döşeme	9/ 5
Raḥsān (A)	rakseden, oynayan	9/ 14
Ram (F)	emir alan, baş eğmek	9/ 2
Ra° şe (A)	titreme, titreyiş	20/ 6
Reftār (F)	davranış, hareket	5/ 26
Reh (F)	yol	1/ 21
Rem (F)	ürkme, titreme	9/ 2
Renc (F)	ağrı, acı, zahmet, eziyet	20/ 5
Rencūr (F)	hasta, yorgun	10/ 8
Reşk (F)	kıskanma, kıskançlık	9/ 19
Rıṭl-ı giran (A. F.)	büyük, ağır kadeh, dolu kadeh	20/ 8
Rū (F)	yüz, yön	1/ 11
Rūḥ (F)	yanak	15/ 1
Ruh-i Revān (A.F.)	gidici olan ruh, sevgili(Maşuk)	20/ 9
Ruḥsār (F)	yüz, yanak, çehre	7/ 9
Rūşen (F)	aydın, parlak, belli	1/ 8
Rūz (F)	gündüz, gün	1/ 1

Rūzigār (F)	gün, gündem, zaman	3/ 12
Rūhsār (F)	yüz, kafanın ön bölümü	1/ 18
Rü' yet (A)	görme, bakma	1/ 31
Şabā (A)	gün doğusunda esen rüzgar	9/ 9
Şad hezār (F)	yüz bin	1/ 27
Şadā (O)	ses, yankı	9/ 15
Şafha (A)	sayfa, kitap yaprakları	5/ 9
Sāgar (F)	kadeh, içki bardağı	5/ 22
Şāhibmāl (A)	ev sahibi, malın sahibi	16/ 4
Şahn (A)	avlu, evin ortasındaki açıklık	1/ 14
Şahra-yı Tatār(A+T)	Tatar sahrası	1/ 14
Sāḳ (A)	baldır, incik	16/ 4
Sālib (A)	kapıp götüren, alan	3/ 7
Sānī (A)	ikinci, ikincisi	14/ 2
Salṭa (A)	kolsuz kısa ceket	1/ 11
Şayma (T)	sayıları arka arkaya saymak	1/ 26
Sa ^c y (A)	çalalama, gayret, emek	12/ 1
Sebük (F)	hafif, ağır başlılığı olmayan	20/ 8
Sefid (F)	ak, beyaz	9/ 6
Sehl (A)	kolay, kolay bir şekilde	5/ 15
Semen (F)	yasemin yaprağı	1/ 20
Semiz ¹ (T)	besili, şişman, iyi bakılan	9/ 21

---

¹ Eski Türkçe: Semüz.

Semli (F)	zehirli, öldüren	5/ 22
Seng-dil (F)	taş yürekli, cesur	7/ 7
Ser (F)	baş	1/ 11
Serā (F)	saray, köşk	1/ 14
Serāpā (F)	baştan ayağa kadar	1/ 9
Serbeser (F)	baştanbaşa, büsbütün	7/ 4
Serfirāz (F)	başlar üstünde	18/ 2
Serma (F)	soğuk hava, soğuk	9/ 2
Serserī (F)	beyhude, başı boş gezen	5/ 26
Serv (F)	servi, selvi, maşukun boyu bosu	10/ 5
Şevt (A)	ses, gürültü	9/ 7
Seyyāre (A)	gezegen, gezen cisim	9/ 15
Sırmabār (T)	sırma yağdırıcı	1/ 11
Sırmadār (T)	bol sırmalı	1/ 11
Sırmapud (T)	çizgili ve sırmalı	1/ 11
Sırmarīz (T)	sırma dökücü	1/ 11
Sīmīn-ber (F)	gümüş vücutlu	5/ 23
Siper (F)	koruyucu, arkasına saklanılacak şey	7/ 3
Siyer (A)	ahlak ve yüksek vasıflar	7/ 2
Şubḥ-ı ° id (A)	bayram sabahı	1/ 10
Şūret (A)	fotoğraf, resim	7/ 8
Sūy (F)	taraf, yön	7/ 11
Sūrḥ (F)	kırmızı, kızıl	9/ 6

Sūrīn (F)	kalça, sırtın alt kısmı	9/ 18
Süvār (F)	ata binen, binici	1/ 31
Şābb (A)	genç, yaşı ilerlememiş olan	5/ 20
Şādkām (F)	çok sevinçli, keyifli	9/ 13
Şāgird (F)	çırak, öğrenci	1/ 4
Şayet (F)	olur ki, olabilir ki	20/ 8
Şeb (F)	gece	1/ 1
Şebdiz (F)	kara yağız at	1/ 31
Şecer (A)	ağaç	1/ 18
Şecer (A)	ağaç, dirah	5/ 9
Şehd (A)	bal, gümeç balı	3/ 2
Şehriyār (F)	padişah, hükümdar	1/ 20
Şekker-bār (F)	tatlı dolu, şekeri fazla olan	5/ 10
Şemm (A)	koklama, koku alma	9/ 9
Şemme (A)	az, pek az şey	5/ 8
Şemşīr (F)	kılıç, kesici alet	5/ 15
Şermende (F)	şermsar, utanma durumu	5/ 14
Şeşhān (F)	altı mermili tüfek ve top	14/ 2
Şikār (F)	av	1/ 6
Şīr (F)	aslan	1/ 6
Şīrhū (F)	aslanca, aslan gibi	5/ 23
Şirin (F)	tatlı, cana yakın	1/ 27
Şitā (A)	kış mevsimi, çok soğuk	9/ 2

Şīve (F)	desen, çeşit, yapı farkı	10/ 3
Şi°ār (A)	sembol, timsal	1/ 1
Şükūfe (F)	çiçek, gonca	9/ 5
Şürb (A)	içilmek, bir şeyin içilmesi	5/ 22
Tāb (F)	güç, kuvvet, takat	5/ 15
Tabende (F)	parlayan, ışık veren	1/ 12
Ṭab° (A)	tabiat, huy	5/ 2
Ṭad (A)	lezzet	1/ 29
Ṭaġār (T)	ölçüm, çanak	1/ 28
Ṭākat(A)	güç, yetenek	1/ 1
Ṭaḫrīr (A)	yerleştirmek, yerleştirilmek	5/ 11
Ṭal° at (A)	yüz, surat, çehre	9/ 17
Ṭannāz (A)	herkesle eğlenen	9/ 22
Tār (F)	saç telleri, karanlık ve siyah	1/ 15
Tārāc (F)	yağma, çapul, talan	10/ 4
Ṭarrar (A)	yankesici, hırsız	5/ 15
Ta° accüb (A)	şaşma, hayret etme	1/ 22
Ṭa° am (A)	yiyecek, içecek, rızk, azık	12/ 3
Ta° aşşub (A)	şiddetli taraftarlık	3/ 10
Ṭa° n (A)	kınamak, ayıplamak	1/ 3
Ta° ziye (A)	ağıt, yas	5/ 7
Tebdil (A)	değiştirme, yer değişmesi	13/ 1
Tecella (A)	görünüp belirlemek	1/ 18

Terdimağ (F. A.)	yeni bir beyin, yeni doğmuş	9/ 24
Ṭīb (A)	güzel koku, güzel kokusu olan	9/ 9
Ṭiğ (F)	kılıç, kesici	5/ 1
Ṭihū (T)	çil kuşu, dağ tavuğu	10/ 3
Tis ^c in (A)	90, doksan	7/ 7
Ṭopumuz (T)	hepimiz, biz	20/ 4
Ṭübāğ (A) ¹	cennette bulunan ağaç	10/ 5
Ṭurra (A)	alın saçı, kıvrırcık saç lülesi	5/ 15
Tüngülür (T)	Yer. : atlar, sıçrar	14/ 1
Su ^c bān (A)	büyük yılan, ejderha	1/ 18
Üştür (F)	deve	15/ 1
Vaḥdet (A)	birlik, teklik	9/ 7
Vaḥdet (A)	birlik, yalnızlık, tenhalik	12/ 2
Vakār (A)	ağır başlılık	1/ 22
Vālih (A)	şaşa kalmış, şaşırılmış	16/ 2
Vāmıḳ (A)	Azra'ya aşık olan adam	1/ 32
Vaşıl (A)	kavuşma, görüşme	18/ 4
Veş (F)	gibi, tıpkı	1/ 19
Yād (F)	hatır	1/ 13
Yağmā (F)	çapul, zorla, mal kapma	10/ 4
Yaḳut (A)	değerli bir çeşit taş	1/ 28
Yüz (T)	surat	1/ 7

¹ Cennette bulunduğu inanan Tuğba ağacının kökü yukarıda ve dalları aşağıda kalıyor.

Zā (-zā) (F)	doğuran, ortaya getiren	7/ 3
Ẓayyık (A)	pek dar, çok dar olan şey	9/ 18
Zebūn (F)	zayıf, sciz, güçsüz	9/ 21
Zede (F)	tutulmuş, yakalanmış	7/ 9
Zekān (A)	çene, ezkan	11/ 4
Zekāvet (A)	kavrama, zeyreklik	5/ 1
Zenāḩ (F)	çene, çene çukuru	16/ 3
Zengibār	şimdiki Tanzanya ülkesi	1/ 25
Zer (F)	altın	1/ 12
Zernigār (F)	altınla süslenmiş	1/ 10
Zerrebiñ (A. F.)	zerreyi gösterebilen adese	1/ 8
Zībā (F)	güzel, süslü	5/ 27
Zīver (F)	altın	1/ 10
Zūlf (F)	saç telleri, perçem	1/ 18
° Adem (A)	yokluk, olmayan şey	20/ 2
° Aden (A)	Yemen'de bir şehir	9/ 3
° Ādet-ger (A. F.)	bağımlı, bulaşmış	5/ 21
° Aks (A)	çarpma, çarpıp geri dönme	10/ 7
° Ālem (A)	halk, dünya	3/ 5
° Alişān (A)	şan ve şerefi büyük olan	5/ 3
° Ām (A)	millet, halk, genel	20/ 3
° Anber ¹ (A)	Amber balığından çıkarılan madde	1/ 14

---

¹ Tatarca: "Ġambār".

° Ār (A)	ayıp, utanç verici	1/ 2
° Arız (A)	yanak, gelen, tesadüfi vaka	10/ 7
° Ārız-ı gülgün	gül renginde olan yanak, al yanak	1/ 31
° Āşık (A)	birbirine, bir şeye tutkun	3/ 5
° Ayš-i ° ām (A)	bir yıllık yaşam	9/ 10
° Azrā (A)	Vāmık'ın maaşuku	1/ 32
° Īd (A)	bayram	20/ 4
° İşret (A)	içki içme	16/ 3
° İtāb (A)	azarlama, tersleme, darılma	9/ 19
° Unşurī (A)	ögesel, elemansal	5/ 2

SONUÇ

- 1834 – 1899 yıllar arasında yaşamış olan Abdulkâdir Talebani (Fâiz), Osmanlıca, Arapça ve Farsça dilleri ile şiir yazmıştır.
- Fâiz'in çok parlak ve şahane olan şiirleri her bakımdan kusursuz ve pürüzsüz olup dil hatalarından uzaktır.
- Kerküklü şairler arasında önemli bir yere sahip olduğuna rağmen Türk edebiyatı tarihinde layık olduğu yeri henüz almayan Fâiz, çalışmamızda Türk edebiyatında da önemli bir yeri olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.
- Şaire ait 160'dan mısradan daha fazla Türkçe (Osmanlıca) şiir çalışmamızda gösterilmiş ve bu şiirler transkripsiyonlu olarak Latin harflerine aktarılmış ve Türk Bilim dünyasına sunulmuştur.
- Şiirlerinde daha çok tasavvufi bir hava hissedilir. Hiç bir şekilde da küfür ve argoya yer verilmemiştir.
- Şairin kullandığı Türkçe, son dönem Osmanlı Türkçesi olup arasına şive etkilerin altında kalmıştır. Dolayısıyla yeni Türkiye Türkçesi de rastlanmaktadır. Örneğin (9/11)'de şimdiki zaman ekini " şarf eyliyor" kullanılmaktadır.
- Hayatının tamamını Kerkük'te geçirdiğine rağmen Türkçe, Arapça, Kürtçe ve Farsçayı çok güzel bir şekilde bilmiştir.

KAYNAKÇA

- Annasri, Şex Ahmad Al'amiri (2009), **Kamus Alaşair Al-İraki**, 1c, Lübnan: Beyrut, Rafidein Matbaa.
- Develioğlu, Ferit (2011), **Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları – Ankara.
- Devellioğlu; Ferit (2008), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Govari Akadimyai Zmani Kurdi(2014), **Tebini Leser Çend Parçe Şiireki Şex Rezai Talebani u Jyanname u Newekani**, No:31.(Kürt Dili Akademisi Dergisi)
- Hasan Kamil Yılmaz, **Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar**, (2014), 17.Cilt, Ensar Neşriyat.
- Hilmi, Refik (2010), **Şiiru Edebiyatı Kurdi**, Irak/Erbil: Aras Matbaa.
- **Husam Hasret** ile yaptığımız derleme, Ağustos 2015
- İbrahimi, Mihemed Salih(2012), **Zanayani Kurd**, İran: Sakız, Sakız Matbaa.
- İzzavi, Abas, Aşair Al'irak, [Http://Www.Alwarraq.Com](http://www.alwarraq.com)
- Küçük, Hülya (2015), **Tasavvuf Tarihine Giriş**, 4.Baskı, İstanbul; Bağcılar. Ata Han Yayınları.
- Marufoğlu, Sinan, (1998), **Osmanlı döneminde kuzey Irak**, Eren yayıncılık, İstanbul.
- Muderris, Mela Abdulkerim (2008), **Binemalei Zanyaran**, 1.Cilt, Irak/Suleymaniye: Aram Matbaa.
- Mustafa, Şukur (2010), 2c, **Diwani Şex Rezai Talebani**, Irak-Erbil: Aras Matbaa
- Omer, Şeyh Muhammed Husameddin (1973) **Elenfasürrahmaniye Fi Silsilet El-Kadiriye Talabaniye** – Kerkük: Şimal Matbaa.
- Parlatur, İsmail (2006), **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Ankara: Yargı Basım Yayım.
- Qeredaği, Mihemed Ali (2007), **Hewiyet Kerkuk**, Irak/Erbil: Aras Matbaa.
- Qubadi, Ako, (2009), **Etnodemografya-i kurdstan**, 1. Cilt, Sine: İran.
- Ruhani, Macid Merdux (2010), **Ferheng-i Farsi-Kurdi**, 1.Baskı, Kurdistan Üniversitesi Yayınları - İran.
- Sucu, Nurgül (2007), “Sâlim ve Muhavere-yi Rind ü Zâhid Adlı Eseri”, **Tübar**, 22: 119-148.

- Şeyh Muhammed-i Hal & Umed Aşna (2003), **Divan-ı Şeyh Reza-yi Talebani**, Irak/Erbil: Aras Matbaa.
- Takane, Ahmed (2006), Şairani Kurdistani Başwı, 1c, (Son Asır Türk Şairleri) Kitabından.
- Takane, Ahmed (2010), **Kalaşairi Xorhelati Nawerast**, 2b, Erbil: Aras Matbaa.
- Talebani, D.Nuri İle Yaptığımız Derleme, 15.03.2015, Kürt Dili Akademisi Başkanlığı / Erbil.
- Talebani, D.Nuri(2013), **Medinet Kerkük**, 1c
- Talebani, Mukerrem (2010), **Şeyh Reza-yi Talebani**, Irak/Erbil: Aras Matbaa.
- Talebani, Nuri (1988), **Karwan Dergisi**: No:70
- Talebani, Şeyh Yusuf İle Yaptığımız Derleme, 22.11.2014, Talebani Tekkesi / Kerkük.
- Talebani,Nuri(2014), **Kitabulmaarif**, Türkiye/ İstanbul: Mega Matbaa.
- Terzibaşı, Ata (1956), **Kerkük Hoyratları ve Manileri**, 2. Cilt, Kerkük: Irak Kerkük Merkezi Matbaası.
- Terzibaşı, Ata (1968a), **Kerkük Şairleri**, 1. Cilt, Kerkük.
- Terzibaşı, Ata (1968b), **Kerkük Şairleri**, 2. Cilt, Kerkük.
- Terzibaşı, Ata (1968c), "Kerkük Şairlerinden Fâiz'in Sanatı", **Kardaşlık**, 7/12, Nisan 1968, S.16-17.
- Terzibaşı, Ata (2011), **Şex Reza-yı Kerküki u Şiire Turkiyekani**, 1. Cilt, , Irak/Erbil: Aras Matbaa.
- Terzibaşı, Ata(2008) **Kerkükli Fâiz**, 4.Cilt, Irak / Kerkük.
- Terzibaşı, Ata(2008), **Kerküki Fâiz**, 1.Cilt, Irak/Kerkük: Kerkük Yayınevi.
- Terzibaşı, Ata(2008), **Kerküki Fâiz**, 3.Cilt, Irak/Kerkük: Kerkük Yayınevi.
- Terzibaşı,Ata(2008), **Kerkükli Fâiz**, 2.Cilt, Irak:Kerkük
- **Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi** (1993), 6. Cilt, Ankara: Kb Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Kosar Othman Hamad

Doğum Tarihi: 18 Şubat 1986

Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Koya Üniversitesi	2009
Y. Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Selçuk University	2015

Yüksek Lisans Tez Başlığı (Abdulkâdir Talebânî'nin (Fâiz) Türkçe şiirleri (inceleme-Gramer-Sözlük) ve Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Fatih ERBAY

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Türkçe Tercümanı	KRG- Planlama Bakanlığı	2010-2012

İş Deneyimi		
Anadolu Ajansı	Haber Tercümanı	Erbil
TRT	Haber Tercümanı	Ankara
TTOPCO Şirketi	Türkçe Tercümanı	Koya / Erbil
Cengiz Makyol	Türkçe Tercümanı	Erbil Havalimanı
Hengaw Enstitüsü	Türkçe öğretmeni	Erbil
E-Posta	Kosar.othman@gmail.com	
Telefon NO.	+905380173343 / +9647504654321	